

Diplo mitöö
392357

Amerlatalas diploma tõe
16. sept 1939

[Handwritten signature]

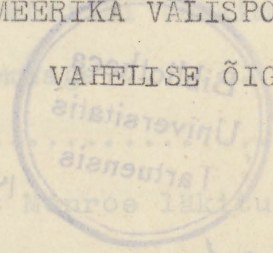
E. V.
TARTU ÜLLEKOOLI
ÕIGUSTEADUSKONN
22. jaan 1939
N° 376
TARTU
DIPLOMITÖÖ

18 4465

M O N R O E D O K T R I I N

2. VAHEKORRAS AMEERIKA VÄLISPOLIITIKAGA JA RAHVUS-

VAHELISE ÕIGUSEGA.

II OSA.

Monroe doktriin Monroe doktriinest kui tõe-
põevani.

Dispositsioon..... Stud. jur. Paul P i n n a

- 1. President Polk' doktriin 1845 matr. 14442. 22
 - a) President Polk' doktriin 1845. 22
 - aa) Tehtis..... 22
 - bb) Oregoni küsimus..... 22
 - cc) Tulemusel..... 23
 - b) President TARTUS 1938. 24

Lepr. õigustead. 22. IX 39

2. Euroopa interventsioonikatsed Meksikos
1858 - 1867.a.

S I S U K O R D

I OSA.		Lh-d
	Monroe doktriini tekkimine ja esialgne kuju.	
1.	Isoleerimise põhimõtteid enne Monroeäkitust.	5 - 19
	a) liitudest hoidumise põhimõte.....	6
	b) uute valitsuste tunnustamise põhimõte.....	7
	c) isolatsiooni põhimõte.....	7
	d) Madisson'i doktriin.....	8
2.	Monroe doktriini tekkimise põhjused.	10
	a) Tüli Venemaaga.....	10
	b) Püha Liit.....	11
3.	President Monroe läkitus.....	12
4.	Monroeäkituse analüüs.....	15
	a) I alajaotus.....	16
	b) II alajaotus.....	19
II OSA.		
	Monroe doktriin Monroeäkitusest kuni täna- päevani.	
	Dispositsioon.....	21
1.	President Polk'i läkitused 1845. ja 1848.a..	22
	a) President Polk'i 1845.a. läkitus.....	22
	aa) Tehhas.....	22
	bb) Oregoni tüli.....	22
	cc) Tulemused.....	23
	b) President Polk'i 1848.a. läkitus.....	24
	aa) Yukatani tüli.....	24
	bb) Tulemused.....	25

2.	Euroopa interventsioonikatsed Mehhikos	60
	1858 - 1867.a.....	25
a)	Üldiselt.....	25
b)	Tulemused.....	28
3.	Venetsuela piiritüli.....	29
a)	Üldiselt.....	29
b)	Tulemused.....	30
c)	Olney instruksioonide analüüs.....	32
4.	Panama kanali küsimus.....	34
a)	Üldiselt.....	34
b)	Tulemused.....	39
5.	Haagi rahukonverentside reservatsioonid (1899 ja 1907).....	40
6.	Kesk-Ameerika poliitiline vallutamine....	41
a)	Üldiselt.....	41
b)	Dominikaani Vabariigi võlad.....	45
7.	Vaikse Ookeani probleeme.....	47
	Kokkuvõte.....	49

III OSA.

	Monroe doktriini rakking.....	52
1.	Rakendus ja rakendamise vahendid.....	52
a)	sõbralikud läbirääkimised.....	55
b)	hoidumistoimingud (preventiivtoimingud)..	55
c)	diktatoorsed toimingud.....	55
2.	Monroe doktriini adressaadid.....	55
a)	ruumiline kehtivusulatus.....	55
b)	personaalne kehtivusulatus.....	56

IV OSA.

	Monroe doktriin ja rahvusvaheline õigus..	58
1.	Üldiselt.....	58
2.	Monroe doktriin kui rahvusvaheline õigus-	

	Lh-d
norm.....	60
a) kui rahvusvahelise õiguse üldnorm.....	60
b) kui rahvusvahelise õiguse erandnorm.....	61
3. Monroe doktriin kui Ameerika rahvusvaheline õigus.....	62
L i s a.....	65
Kasustatud allikad.....	69

I O S A

MONROE DOKTRIINI TEKKIMINE JA ESIALGNE KÜSI.

1. Isoleerimise põhimõtteid enne Monroeläkitust.

Juba iseseisvuse kuulutamise silmapilvel valit-
ses Ühendriikide välispoliitikat defensiivse isolatsioon-
ni printsiip. Võimsamat väljendust leiab see president
W a s h i n g t o n 'i lahkumisaddressis Kongressile
17.sept. 1796. aastast selles osas, kus kõneldakse Ühend-
riikide vaherõõrdedest Euroopaga. Washington tähendas maal-
mulgas: "Meie peamine võrreliste riikidega suhtlemise ju-
hend olgu: laiendada kaubanduslikku, nii vähe kui või-
malik oma da poliitilisi suhteid nende-
ga. Euroopa omab rida põhjapanevaid huviseid, mis
meid sügugil ehk väga vähe riihvavad.

Nii on ta tihti vastuolus, millede põhjused ei
puutu meie huvidesse. Seepärast on abatare emi koopt-
like sidemete kaudu lasta kiskuda tema poliitilise seis-
se kindlusesse või tavelistesse ühendustesse ja lii-

tudesse tema sõprade või vanelaste poolt¹⁾.

Need üldised väljendused asinevad hiljemini Monroeäkituse selles osas, milline viibab Ühendriikide tegevusvälja piiramisele Euroopa suhtes. Teiselt järelegi ei ole ükshi Monroe doktriini mõte eriliselt väljendatud Washington'i lahkumisaadressis. See address on üks tüütsameid, kuigeltki mitte aga ainusmaid tõendusid eraldumise põhimõtte olemasolust enne 1823.a. Selle rekendus Ühendriikide välispoliitikas avaldub peaaeguikult neljas tegevussuunas: a) liitustest hoidumise; b) muude valitavate tunnustamise; c) neutraalsaadepõhimõtetes ja d) nn. "Monroeläkitus" doktriinis²⁾.

I O S A

MONROE DOKTRIINI TEKKIMINE JA ESIALGNE KUJU.

Isolatsiooni printsiip väljendus kõigepeält selles, et Ühendriikidest hoidumise põhimõtteid enne

Monroeläkitust.

Juba iseseisvuse kuulutamise silmapilgust valit-
ses Ühendriikide välispoliitikat defensiivne isolatsiooni printsiip. Võimsamat väljendust leidis see president Washington 'i lahkumisaadressis Kongressile 17.sept. 1796. aastast selles osas, kus kõneldakse Ühendriikide vahekordadest Euroopaga. Washington tähendas muuhulgas: "Meie peamine võõraste riikidega suhtlemise juhend olgu: laiendades kaubanduslikku, nii vähe kui võimalik oma d a p o l i i t i l i s i suhteid nende-
ga. Euroopa omab rida põhjanevaid huvisid, mis meid s u g u g i e h k v ä g a v ä h e riivavad.
Nii on ta tihti vastuolus, millede põhjused ei puutu meie huvidesse. Seepärast on ebatark end kunstlike sidemete kaudu lasta kiskuda tema poliitika alalise kindlusetusse või tavalistesse ühendustesse ja lii-

1) "The United States, in extending our commercial relations to Europe, has a set of primary interests which to be maintained in frequent controversies the causes of which are essentially must be unwise in us to impute ourselves to the ordinary combinations and collision of political or John Jay's Report, A Digest of International Law, Vol. 1, p. 107.
2) Herbert Kriebel, Die Monroe-Doktrin, Leipzig, 1910, S. 10.
3) Ibidem lk. 10.

tudesse tema sõprade või vanelaste poolt¹⁾.

Need üldised väljendused esinevad hiljemini Monroeäkituse selles osas, milline vihjab Ühendriikide tegevusvälja piiramisele Euroopa suhtes. Teisalt jällegi ei ole ükski Monroe doktriini mõtte eriliselt väljendatud Washington'i lahkumisaadressis. See aadress on üks tähtsamaid, kaugeltki mitte aga ainsamaid tõendusi eraldumise põhimõtte olemasolust enne 1823.a. Selle rakendus Ühendriikide välispoliitikas avaldub peaaesjalikult neljas tegevussuunas: a) liitudest hoidumise; b) uute valitsuste tunnustamise; c) neutraaliteedi põhimõtetes ja d) nn. "Madisson'i" doktriinis²⁾.

a) liitudest hoidumise põhimõtte.

Isolatsiooni printsiip väljendus kõigepäält selles, et Ühendriigid asusid põhimõtteliselt keelduval seisukohal poliitiliste liitude või kitsamate poliitiliste kokkulepete sõlmimise suhtes. Ameerika diplomaatia algaastail juhtus küll, et Ühendriikide valitsuse esindajad, abi ja toetust otsides rändasid ühest Euroopa kuningahoovist teise, ent siis see liitudest hoidumise põhimõtte tegenes palju lähemal asuva, eksisteerimise sihi ees. Oma iseseisvuse, vabaduse ja suveräänsuse tunnustamise hinnal sõlmisid Ühendriigid 06.veebr. 1778.a. Prantsusmaaga kaubalepingu kõrval ka liidulepingu³⁾. Ent see leping - milline ka juba 07.juunil 1798.a. Kongres-

¹⁾"The great rule of conduct for us, in regard to foreign Nations, is, in extending our commercial relations, to have with them as little Political connetion as possible.. ..Europe has a set of primary interests which to us have non, or a very remote relation.-Hence she must be engaged in frequent controversies the causes of which are essentially foreign to our concerns.Hence therefore it must be unwise in us to implicate ourselves by artificial ties in the ordinary vicissitudes of her politics or the ordinary combinations and collisions of her friendships or emnities".

John Basset Moore. A.Digest in International Law.vol.VI

²⁾Herbert Kraus. Die Monroedoktrin.Berlin 1913, lk.53

³⁾Ibidem lk.54

si poolt kuulutati kehtetuks - jäi ainsaks sellesarnaseks. Hiljem pole Ühendriigid kunagi sõlminud lepinguid teiste riikidega kitsamate poliitiliste eesmärkidega.

b) Uute valitsuste tunnustamise põhimõtte.

Isolatsiooni põhimõtte teise väljendusvormi moodustas Ühendriikide seisukoht uute valitsuste või riigivormide tunnustamisel. Ühendriigid kinnitasid, et nad tunnustavad vaid neid uusi valitsusi ja riike, kes omavad tegelikult võimu ja põhjenevad r a h v a t a h t e l . Prantsuse Vabariik tunnustati de jure Ühendriikide poolt 18. apr. 1793.a. ehkki Ühendriikide saadik juba kohe peale Louis XVI langust (16. aug. 1792) vastavasisulise järelepärimisega oma valitsuse poole oli pööranud. Samuti tunnustati Napoleon I valitsust alles 21. aug. 1804.a. Sellise käitumise peamine tähtsus seisis selles, et vastandina senivalitsenud l e g i t i m i s m i - p r i n t s i i b i l e moodne arusaamine r a h v a t a h t e ainutähtsusest riigi või riigivormi tekkimises Ühendriikide poolt leidis esmakordselt tõlgendust¹⁾.

Isolatsiooni põhimõttena omab tähtsust, et Ühendriigid riikide ja valitsuste liig kiire kui ka väldit tunnustamistega püüdsid hoiduda rahvusvahelistest hõõrumistest.

c) Isolatsiooni põhimõtte.

Isolatsiooni printsiibi komandaks väljendusvormiks oli Ühendriikide neutraalne seisund Euroopas valitsevate sõdade puhul. Näitena võiks mainida ülalnimetatud 1778.a. liidulepingut Prantsusmaaga, kus art. XI põhjal Ühendriigid kohustatud olid "kindlustama ja kaitsma Tema Kristliku Majesteedile Prantsuse Kroonile silmapilgul kuuluvaid ja tulevase rahulepingu põhjal saavutatavaid asumaid Ameerikas" ²⁾. Samuti pidi Prantsus-Inglis tüli puhul lepingu täitmine sõjakuulutamise silmapilgul algama

1) Ibidem lk.55

2) Ibidem lk.56

automaatselt. Kui 01.veebr.1793.a. Prantsusmaa Inglismaale sõ-
ja kuulutas, ei olnud Ühendriigid - vaatamata lepingule - nõus
abistama oma lepinglast. President Washington esitas Kongressi-
le sada küsimust, millised käsitlesid peajasjalikult Ühendriiki-
de vahetõrki Prantsusmaaga, muuseas ka küsimus erapooletuse
kohta. Kongress otsustas erapooletuse kasuks ja 22. apr.1793.a.
esines Washington oma kuulsa, John Jay poolt sõnastatud neut-
raliteeti kuulutava kõnega¹⁾. 05.juunil 1794.a. otsustas Kong-
ress tegeliku neutraliteedi läbiviimiseks anda välja nn. esime-
se neutraliteedi akti. See laiendati 1817.a. neutraliteedi sea-
dusega ja 20. apr.1818.a. kodifitseeriti tervet neutraliteedi
seadusandlust²⁾. Sellest erapooletusest on Ühendriigid kinni
pidanud ligi sajandi. (03.jaan.1811), et saavutada nõuolekut

d) Madisson'i doktriin. Ringkirjas esineb järg-
mine lõpuks tuleb enne 1823.a. isolatsiooniidee ka selles ilm-
siks, et Ühendriigid juba siis põhimõtteliselt vastu seisid,
Ameerika kontinendil asuva Euroopa asumaa üleminekul mõne tei-
se riigi valdusse. Kuna seda esmakordselt president Madisson'i
poolt väljandati, nimetatakse teda "Madisson'i doktriiniks".
Nimelt ostis Prantsusmaa Hispaanialt Louisiaana, milline moo-
dustab Põhja-Ameerika keskosa. Ühendriigid, kes 1795.a. olid
sõlminud kaubandusliku leppe Louisiaanaga, kartsid oma õigus-
te piiramist uue omaniku poolt ja saatsid delegatsiooni Prant-
suse Valitsuse juurde läbirääkimiste alustamiseks. Suureks ül-
latuseks pakkus Prantsuse Valitsus äsja omandatud maa-ala 60
milj. frangi eest ameeriklastele³⁾. 30.apr.1803.a. sõlmitigi
ostu-müügi leping, millega mainitud maa-ala läks Ühendriikide
omandusse. Ameerika diplomaatia seisukoht selles küsimuses ilm-
neb selgesti Ühendriigikide Pariisi saadiku kirjas riigisekre-

¹⁾Moore V,op.cit., lk.589

²⁾Moore VII,op.cit.lk.885

³⁾Kraus,op.cit.,lk.61 jj.

tär Madisson'ile 01.juunist 1801.a., kus ta muuhulgas mainib, et ".... meie oleme rahul, et mõlemad Floriidad Hispaania valdusse jäävad. Kunagi ei nõustuks meie neid üle andmast mõnele kolmandale - omandada võime neid vaid ise"¹⁾. Ostumüügi leping oli mitmes suhtes ebaselge, eriti mis puutus neisse maatükkidesse, milliseid Ühendriigid omandasid Prantsusmaalt, ja millised omal ajal olnud Hispaania valduses. Ühendriigid seletasid, et Tehhas ja Lääne-Floriida ostulepingu põhjal ka neile kuuluvad, kuna hispaanlased sellele vaidlesid vastu. Kartusest, et vahepeal Hispaania-Ameerikas puhkenud rahutustes, kahtlematult Hispaaniale kuuluv Ida-Floriida võiks sattuda Inglismaa valdusesse, saadeti president Madisson'i poolt salajane ringkiri Kongressile (03.jaan.1811), et saavutada nõusolekut mainitud maa-ala okupeerimiseks. Selles ringkirjas esineb järgmine lause: "Soovitan Kongressile otsustada järgmise ettepaneku tõhusust: Ühendriigid näevad tõsise rahutusega ühe nende naabruses asuva maa-ala - milles nad mitmes suhtes ja õigustatult on huvitatud - üleminekut Hispaania valdusest mõne teise riigi valdusesse"²⁾. Kongress otsustaski sarnaselt 15. jaan.1811.a. ning resolutsioon kõlab vastavas osas järgmiselt: ".... võtab arvesse Hispaania ja tema asumaade erilist asetust ja arvestades mõjuvõimu, mida ta omab Ühendriigist lõunapool asuvate maa-alade julgeolekule, rahule ja kaubandusele otsustab, et Ühendriigid ei saa rahulikult pealt vaatama säärase maa-ala üleminekut mõne teise riigi valdusesse"³⁾.

1) Ibidem.

2) "I recommend to the consideration of Congress the reasonableness of a declaration that the United States could not see without serious inquietude any part of a neighbouring territory, in wich they have indifferent respects so deep and so just a concern pass from the hands of Spain into those of any other foreign power."
Kraus, op.cit., lk.63.

3) Ibidem.

Madisson'i doktriin leiab hiljemini taaskinnitust president Polk'i 1848.a. läkituses.

2. Monroe doktriini tekkimise põhjused.

Kaks ajaloolist sündmust sundisid president James Monroe' saatma Ühendriikide Kongressile detsembri kuus 1823.a. teadaande, mille sõnastuses nähakse Monroe doktriini algust. Nendeks sündmusteks olid a) Ühendriikide tüli Venemaaga loode piiri pärast ja b) Püha Liidu kavatsus intervenueerida Ladin-Ameerika asumaade vabadusvõitlustesse.

a) Tüli Venemaaga 1).

Tüli põhjuseks oli tsaar A l e x a n d e r'i edikt 04. XI 1821.a. kauplemise kohta Siberi idarannikuil, Ameerika põhjarannikuil ja nende läheduses olevatel saartel. O c c u p a t i o ja kauaaegse segamatu valduse põhjal luges tsaar kõik loodepool asuvat maa-ala Ameerika kontinendil, kuni 51° põhjalaiuse kraadini, Venemaa alla kuuluvaks ja lubas kauplemist, kalastamist ja jahindust mainitud territooriumil vaid Vene alamatele. Territoriaalsetele nõudmistele, mis haarasid maid lõunapool 55° vaidlesid Ühendriigid vastu, nõudes lepingulist piiride kindlaksmääramist (22.II 1822). Järgnevail läbirääkimistel jõuti kompromiss-kokkuleppele 5/17.apr.1824.a. Petrogradis, kus 54°40' paralleel jäi mõlema riigi piiriks Ameerika kontinendil.

Läbirääkimiste kestel saatis Ühendriikide riigisekretär J.Q. A d a m s Vene saadikule Washingtonis Parun T u y l l'ile järgmissisulise noodi, milles peagu sõnasõnalt esinevad hilisema Monroe läkituse mõtted: "Meie (s.o. Ühendriigid) vaidlek-

1) Moore VI op.cit. lk. 934-939. Kraus, op.cit. lk.40-42
Reddaway W.P. The Monroe Doctrine.Cambridge 1898, lk.3jj.

sime vastu Vene õigusele, mingisugusele territoriaal asundusele, sellel kontinendil ja meie peame kinni vankumatult põhimõttest, et Ameerika kontinendid ei oleks mitte Euroopa riikide koloniide asutamisepiirkonnaks"1).

Umbes sama avaldab riigisekretär A d a m s ka oma instruksioonides Ühendriikide saadikule Londonis, kui ta ütleb: "Asjaolude hädavajalikuks tagajärjeks on, et Ameerika kontinendid tulevikus enam ei moodustaks koloniseerimise objekte."2)

b) Püha Liit³⁾.

Püha Liidu tegevus ja temast väljajasvanud suurriikide pentarchia, eriti Verona kongressi (22.nov.1822) salajased kokkulepped Ferdinand VII trooni jaluleseadmiseks ja selleks ettevõetud prantslaste rünnak Hispaaniasse jälgiti murelikult Ühendriikide poolt. Kardeti, et Püha Liidu poolt vastuvõetud legitimiismi printsiibi kaitseks, liitu moodustavad riigid end vahele segavad Hispaania asumaade vabadusvõitlusesse. Ühendriikide vabariiklikud sümpaatiad kaldusid nende väikeste riikide kasuks, kes maha raputada püüdsid Euroopa suurriikide ket, ning juba 1811. aastal olid Kongressi mõlemad kojad otsustanud, et "nad jälgivad sõbraliku huviga, rippumatute, suveräänsete riikide tekkimist Hispaania-Ameerika provintsidest"⁴⁾. 1823.a. olid nad neid lahtilöönud asumaid suuremalt osalt iseseisvate riikidena

1) That we should contest the right of Russia to any territorial establishment on this continent and that we should assume distinctly the principle that the American Continents are no longer subjects for any new European Colonial establishment."Kraus, op.cit., lk.43.

2) Ibidem.

3) Moore - VI, op.cit., lk.374 j.j.; Ruddaway, op.cit. cap. II - III; Kraus, op.cit., lk.45 - 47.

4) Carl Russel Fish, American Diplomacy. New-York 1923, lk.206
"That they beheld with friendly interest the establishment of independent sovereignties by the Spanish provinces of America."

tunnustanud.

Nagu Ühendriikidelgi, tundus ka Inglismaale olukord kartustäratavana. Välisminister C a n n i n g algas augustis 1823.a. läbirääkimist Ühendriikide saadikuga Londonis ühise aktsiooni ettevõtmiseks, juhul kui Prantsusmaa peaks tungima Hispaania endistesse asumaadesse. Kirjas 23. aug. teatab Canning saadik Rush'ile, et mainitud silmapilgul oleks väga soovitav koostöö mõlema valitsuse vahel ja sellesisuline t e a d a a n n e t e r v e l e m a a i l m a l e, kuna temal olevate andmete põhjal Püha Liit olevat esinenud kongressi kokkukutsumise ettepanekuga, kus tuleksid arutusele ka Hispaania-Ameerika küsimused. Ent mitte oodates läbirääkimiste tulemusi, esitas Inglismaa (09.okt.1823.a.) Prantsusmaale eraldi noodi, millele Prantsusmaa vastas memorandumiga, kus ta sõnaselgelt end mitte huvitatuks tunnistas Hispaania asumaade küsimuses.

Ühendriigid aga liikusid kahekorse eesmärgi poole: ühelt poolt kasutas riigisekretär A d a m s käimasolevaid läbirääkimisi Venemaaga Ladina-Ameerika vabariikide erapooletuse üle selleks, et Vene saadikule Washingtonis teha teatavaks Ühendriikide välispoliitika sihtjooni (Noot 27.XI.1823.a.) et Ühendriigid ja tema Valitsus rahulikult ei kannataks ühegi teise välisriigi, peale Hispaania, vahelesegamist - milline sihitud Hispaania ülevõimu jaluleseadmisele temast lahtikiskunud endistes asumaades, või mõne Hispaania valduses oleva asumaa üleandmisele mõnele teisele riigile."

Peale selle otsustati järgmises presidendi aastaläkituses Kongressile teha teatavaks maailmale Ühendriikide seisukoht selles küsimuses.

3. President Monroe läkitus.

Oma seitsmendas aastaläkituses Ühendriikide Kongressile

02.dets.1823.a. tarvitas president James Monroe järgmisi väljendusi: ptk. 7 "Ettepaneku läbi, milline tehtud Vene Keiserliku Valitsuse poolt oma siinse saadiku kaudu on Ühendriikide saadikule St.Peterburgis antud täielik volitus sõbralikus läbirääkimises korraldada mõlema riigi vastastikuseid õigusi ja huvisid selle ilmajao loodepiiril. Samasisuline ettepanek on tehtud Keiserliku Majesteedi poolt Suur-Britannia Valitsusele, milline ka võeti vastu. Selle sõbraliku ülalpidamisega on Ühendriikide Valitsus püüdnud näidata seda suurt väärtust, millist tema näeb Keisri sõpruses, kui ka püüet arendada parimat läbikäimist Tema Valitsusega. Silmas pidades neid läbirääkimisi, milliseid põhjustas see huvi ja kokkulepet, milles nad võib olla lõpevad, on olukorda peetud soodsaks põhimõtte püstitamiseks, milline riivab Ühendriikide õigusi ja huvisid, et oma v a b a ja r i p p u m a t a s e i - s u k o h a t õ t t u, m i l l i s e n a d e n d a l e v õ i t n u d k ä t t e j a t u l e v i k u s k a i t s e - v a d, A m e e r i k a k o n t i n e n t e e i p e e t a k s ü k s k õ i k m i l l i s e E u r o o p a r i i g i k o l o - n i s e e r i m i s e m a a - a l a k s..." Ptk. 48 "Eelmise sessiooni algusel teatati püüetest parandada erakorralise hoolega Hispaania ja Portugali elanikkude olukorda. Ei ole vaja tähendada, et tagajärg oli isesugune loodetust. Selles maailma osas, millega meil nii tihe läbikäimine ja millest meie põlveneme, oleme alati olnud hoolsad ja nuvitatud pealtvaatajad. Atlandi ookeani sellepoolses osas asuvate kaaskodanikkude vabaduse ja õnne vastu tunnevad Ühendriikide kodanikus kõige sõbralikumaid tundeid. Me pole kunagi võtnud osa Euroopa riikide sõdadest, sarnane teguviis ei sobiks ka meie poliitikaga. Ainult kui meie õigusi riivatakse või hädaohustatakse, pahandume haavamiste üle ja algame ettevalmistusi enda kaitseks. Tarvilisel määral ja põhjustel, millistel, millised igapäevale selged, oleme kõige tihedamini seotud kõigi muuda-

tustega, millised sünnivad selles huvipiirkonnas. Liitunud riikide poliitiline süsteem on erinev Ameerika omast. Vahe põhjustajaks on erinevus riigivormides. Selle kaitsemiseks, mille me loonud vere ja vara suurte kaotustega, milline kasvanud meie tublimate kodanikkude tarkuse kaasabil ja milles me end tunne- me õnnelikuna, on valmis kogu rahvas. Neil põhjusil ja otseko- heste sõbralikkude vahekordate tõttu, millised valitsevad Ühend- riikide ja nende võimude vahel - võlgneme seletuse, et peame hä- daohtlikuks oma rahu ja iseseisvusele iga- suguse katse sealtpoolt, suruda peale oma süsteemi mõnele osale selles huvipiirkonnas. Mõne Euroopa riigi juba olemasole- vasse asumaasse või asundusse meie end ei sega; ei nüüd ega tu- levikus. Ent loeme ebasõbraliku aktina Ühendriikide vastu iga Euroopa riigi sissetungi mist nendesse riikidesse, kes end kuu- lutanud rippumatuks ja seda kaitsenud; ja keda oleme õiglastel põhimõtetel tunnustanud peale pikki kaalutlusi; sihiga neid allu- tada või muul teel juhtida nende saatust. Tunnustasime end era- pooltuks uute riikide sõjas Hispaaniaga nende iseseisvuse kuulu- tamisest saadik. Jääme selleks ka tulevikus, eeldades, et olukord jääb sääraseks, milline ei nõuaks selle Valitsuse asjatundjate hinnangul - Ühendriikide rahu kindlustamiseks - vastavaid muuda- tusi."

Ptk. 49 "Viimased sündmused Hispaanias ja Portugalis näi- tasid, et veel pole rahunenud meeleolud Euroopas. Selle asjaolu parimaks tõenduseks on liitunud riikide interventsioon Hispaania siseasjadesse, võtnud õigeks endarahuldamise põhimõtte. Kõiki rippumatuid riike, ka kõige eemalolevamad ja kedagi mitte enam kui Ühendriike, kellede riigivorm erinev liitunud riikide omast, huvitab küsimus kaugele ulatub sarnasel põhimõttel sooritud sam-

me. Vaatamata kõigile, meie poliitika Euroopa suhtes, milline kuulutati tol korral seal valitsuevate sõdade puhul, jääb ikka samaks, nimelt end mitte segada teiste riikide siseasjusse, tunnustada de facto valitsust kui ainust õiglast; temaga olla sõbralikus vahekorras ja seda kindlustada vabameelse, kindla ja meheliku poliitikaga; igal ajal vastu tulla tema õiglastele nõudmistele, kannatamata kellegi poolt tehtud ülekoht. Arvestades aga meie kontinentidega, on olukord hoopis erinev. On täitsa võimatu, et Liitunud Riigid, ilma meie R a h u ja Õ n n e segamata kusagile mõlema kontinendi osas võiksid tuua sisse oma poliitilist süsteemi. Sama mittemõeldav on juhus, et meie vennad lõunapool - jäätud omapead, seda süsteemi vastu võtaksid vabatahtlikult. K u i l e i a b a s e t s i s - s e t u n g i m i n e, ü k s k õ i k m i l v i i s i l, m e i e e i j ä ä r a h u l i k e k s p e a l t v a a t a j a i k s. Võrreldes Hispaania tugevust ja jõuallikaid nende uute riikide omadega, samuti nende vastastikust kaugust teineteisest, on selge, et Hispaania riik ei suuda neid kunagi allutada. Ühendriikide ainsaks poliitikaks jääb, jättes mõnemaid pooli omaette, loota, et sama suund peetakse ka teiste valitsuste poolt¹⁾.

4. Monroeläkituse analüüs.

Kui võrrelda president Monroe l ä k i t u s e sisu - mida peetakse Monroe doktriini kõige esimeseks vormiks - eelpool käsitletud nelja isolatsiooni printsiibiga²⁾, märkame Monroe doktriini olelust juba enne Monroe läkitust. Ent ei või öelda, et Monroe doktriin moodustaks vaid G.Washingtoni poliitika jätku. Monroeläkituses kohtame mitu neist eelpool mainitud põhimõtetest. Nii kordub näiteks, tegelikult valitsevate valitsuste tunnustamise põhimõte kui ka neutraliteedi printsiip (läkituses ptk.48 lõpp). Kiinituses, et Ühendriigid ennast Euroopa sõdadesse ei sega - üh-

¹⁾ Moore VI, op.cit. lk.401 j.j. Vt. lisa. 2) Vt. eelpool lk.6 - 10

tub neutraliteedi printsiip liitudest hoidumise põhimõttega. Iid-
sesse Monroe doktriini pole aga ükski neist neljast printsiibist
iläinud üle. Monroe doktriini oluline ühtivus
Monroe läkitusega üheltpoolt ja nende nelja print-
siibiga teiselt poolt seisneb selles, et nad kõik ühes t mõt-
test, samast kartuse motiivist on tuletatud ja et nad kõik moo-
dustavad sama eraldumise idee mitmesugu-
jaseid väljendusvorme¹⁾.

Mil kombel väljendub see eraldumise idee Monroe doktriin-
is? Kui aktiivselt Ühendriikide vastu läbi Euroopa riigi koloniseerimist
Monroeläkituse sõnastuse täpsem uurimine võimaldab läki-
tuses esinevaid mõtteid jaotada kahte, teineteisest teravalt eral-
datud ossa. Sellisel teel saadud esimene alajaotus käsitleb Eu-
roopa riikide suhtlemist Ameerikaga, teine Ühendriikide seis-
kohta Euroopa suhtes.

a) I alajaotus.

Käsitledes esimest alajaotust, võib teda veelkordselt
grupeerida kahte ossa. Esimene osa - "mittekolonisatsioon"
printsiibiks nimetatud²⁾ - lähtub Ühendriikide tülist Venemaa-
ga ja sihib igasuguse edaspidise Ameerika kontinendi koloniseerimise
vastu. See põhimõte esineb läkituse 7. peatükis, kus ta
väljendub järgmistes sõnades: "... et oma vaba ja rippumatu
seisukoha tõttu, millise nad endale võitnud kätte ja tulevikus
kaitsevad, Ameerika kontinente ei peetaks ükskõik millise Eu-
roopa riigi koloniseerimise maa-alaks...." Neid väljendusi põh-
justavaks sihiks oli soov lükata ette riiv edaspidistele Euroo-
pa riikide koloniseerimiskatsetele, olgu nad ette võetud mis
tahes ettekäänatel. Seepärast polnud ka tähtis, kas kolonisat-
sioon püüti läbi viia asustatud või asustamatul maa-alal.

1) Kraus op.cit.lk.65.

2) Moore VI op.cit. lk.412.

Esimese alajaotuse esimest osa võib kokku võtta riigisekretär Calhoun'i sõnadega, kes ühes kõnes (15.mail 1848.a.) seletas, mida arvata Monroe doktriini mõttes kolonisatsioonil all: "Emamaalt väljarännanute poolt püstitatud asundus territooriumil, kus elanikud on väljatõrjutud kas osaliselt või täielikult."¹⁾

Esimese alajaotuse teine osa ilmneb lükituse 48. ja 49. peatükis järgmistes sõnastustes "... peame hädaohtlikuks oma rahu ja iseseisvusele igasuguse katse sealtpoolt peale suruda oma süsteemi mõnele osale selles huvipiirkonnas." Samuti - "... loeme ebasõbraliku aktina Ühendriikide vastu iga Euroopa riigi sissetungimist nendesse riikidesse, kes end kuulutanud rippumatuks - - - sihiga neid allutada või mõnel muul teel juhtida nende saatust." Ja lõpuks "... kui leiab aset sissetungimine meie ei jää rahulikuks pealtvaatajateks."

Ka selles seletuses peituvad kaks, sisuliselt erinevat mõistet:²⁾

- a) Euroopa süsteemi laiendamise keeld Ameerika huvipiirkonnale,
- b) Euroopa riikide intervenerimise keeld Ladina-Ameerika vabariikidesse.

a) Kõigepealt vajab selgitust, mida endast kujutab lükituses mainitud "Euroopa riikide süsteem."

Püha Liitu koondunud suurriigid, rakendades allasurumise ja vallutamise poliitikat nõrgemate riikide vastu, tegid ettevalmistusi vahelesegamiseks Ladina-Ameerika vabadusvõitlusesse. Lükitus sündiski kartusest, et need suurriigid võiksid muuta Ameerika pindala samasuguseks võitluste ja sõdade tallermaaks ja tagasilülitanud vabariike endisesse asumaade seisundisse, uue jõutsentrumina hädaohtstada isegi Ühendriikide olemasolu³⁾. Seepärast ei tule

1) John Basset Moore, American Diplomacy, ets Spirit and Achievement, New-York 1905 lk.151.

2) Kraus, op.cit.lk.67 3) Ibidem, lk.67.

"Euroopa süsteemi" all mõelda mingisugust konstitutsioonilist ega valitsemisprintsipi, nagu teeme seda üksikut riiklikku ühikut käsitledes, vaid ainult Euroopa mandril kehtunud tegelikku olukorda, kus suurriigid vägivallaga juhtisid ja määrasid teiste riikide saatust.

Võttes kokku kõik eelpooltoodu, esitab Monroe läkitus siin vaid üht mõtet: keelata neid katseid, millised ette võetud mõne Euroopa riigi poolt oma mõjuvõimu suurendamiseks Ameerika pinnal, millised selteel väljajaakutsuvad mõne teise Ameerika riigi vabaduste kitsendamiseks¹⁾.

b) Õnnestumisel koloniseerimine viib poliitilisele valitsemisvõimule koloniseeritud maa-alal ja selliselt loodud jõutsentrumist iseendast ka territooriumile, millel asub asu-maa. Euroopa riikide koloniseerimine Ameerikas ei tähenda seega muud kui kindlaviisiliste tegudega oma poliitilise mõjuvõimu suurendamine selles piirkonnas. Ent see ongi, mida püüab vältida siin käsitletav esimese alajaotuse teine osa.

Esimese alajaotuse mõlemad osad on seega erinevad rakendusvormid Euroopa riikide poliitilise mõjuvõimu suurendamise vältimise printsiibis, ent kaugeltki mitte ainsad. Iidse Monroe doktriini keeld käib vaid teatud viisil püstitatud uus-asunduste vastu Ameerikas. Ei keelata maa omandamist õigusliku toimingu alusel, ühe Ameerika riigi poolt või sarnase Euroopa riigiga, milline juha omab asundusi Ameerika pinnal. Samuti keeld, milline sihib Ameerika riikide poliitiliste vabaduste kitsendamiste vastu, mai-

1)

Ibidem, lk. 71

nib vaid vägivaldseid kitsendusi, mitte aga sääraseid, millised tekivad või tuletatakse õiguslikekudest teinutest. Kokkuvõtlikult võib öelda: Monroe'le kitsuse järelle, siinkäsitletud Monroe doktriini esimene alajaotus sihib säärase Euroopa riikide katsete vastu, kes püüavad suurendada oma poliitilist mõjuvõimu Ameerika pinnal teiste Ameerika riikide vabaduste vägivaldse kitsendamise teel.¹⁾ Et need tunnused pikapeale kadusid Monroe doktriinist või kohandati uutele nõuetele, märkame hiljem doktriini aegloolises arengus.

b) II alajaotus.

Teine, Ühendriikide vahetõrje Euroopaga käsitlev alajaotus, esineb kõigepealt Monroe läkituse 48 peatükis: "Mõne Euroopa riigi juba olemasolevasse asumaasse või asundusse meie end ei sega, ei nüüd ega tulevikus." Ja siis 49.ptk. "Meie poliitika Euroopa suhtes end mitte segada teiste riikide siseasjusse"

Kõige paremini mõistame neid kinnitusi siis, kui võtame neid ka kui isoleerimise idee ühe väljendusena. Nad on lubadused Ühendriikide poolt, jäädes passiivseks Euroopa suhtes, hoiduda ka sellistest suhetest, millised võiksid ähvardada Ühendriikide rahu ja iseseisvust - suhtes, millepärast juba president Jefferson soovis "tulemerd Uue ja Vana-Maailma vahele."²⁾

Kokkuvõttes teine alajaotus sisaldab põhimõtte, et Ühendriigid ei soovi end segada teiste riikide, eriti mitte aga juba enne 1823.a. Ameerika pinnal asuvate Euroopa

1) Ibidem. lk. 73.

2) Kõnes 13.märtsil 1797.: "I can scarcely withhold myself from joining the wish of Sileas Deane, that there were an ocean of fire between us and the old world." Moore VI op.cit.lk.371.

asumaade siseasjusse. Need, kui äsja sündinud vabariigile teatavat poliitilist jalgealust pakkuvad kinnitused, kadusid jäljetult Monroe doktriini hilisemas arengus.

II O S

MONROE DOKTRIIN MONROE LÄKITUSEST KUNI TÄNAPÄEVANI

Dispositsioon.

Analüüsisime siiani Monroe doktriini Monroe doktriini pii-rides. Püüdes kindlaks teha tema praegust sisu ja kestivuse ulatust, jälgime neid muutusi, milliseid doktriin läbi läinud läkituse silmapilgust kuni tänapäevani. Kõigepealt taht-vaadelda, milliseid vahendeid on käepärast doktriini sisu täi- gendamiseks.

Kuni tänapäevani puudub Monroe doktriini sisu kindlak- sioon, samuti pole Ühendriikide seadusandlus ega presidendil dekreedisõigus püüdnud täpsemalt kindlaks määrata doktriini ke- tivuse ulatust.¹⁾ Sellest järeldub, et Monroe doktriini sisu pole kindlakstehtav kirjutatud õigusnormi ja see võtta oma uurimuse aluseks kirjutamatul õigusnormil, e. o. tavaõigust. Tavaõiguslik norm liidub rahvusvahelise õigustühnetusest üldteta- yuslikuks veendumuseks, stabiliseeritud korduvatest tegudest kohustuslikuks normiks. Monroe doktriini kestivuse ulatust ja sisu tuleb kindlaks teha eelnevalt tavaõiguslikule normile: isegi kui see saavutatakse tõlgenduse kaudu. Monroe doktriini sisu ja kestivuse kindlakaks on Ühend- riikide avalik arvamine.²⁾ Selle õigus-

1) Fish, op.cit.lk. 331; 450
2) Kraus, op.cit.lk. 80

allika kindlaksteegmise vahendina esinevad Ühendriikide Valitsuse ametlikud välisaktid.

1. President Polk'i lükitused 1845.a. ja 1848.a.

II O S A Polk'i 1845.a. lükitus.

MONROE DOKTRIIN MONROE LÄKITUSEST KUNI TÄNAPÄEVANI.

Dispositsioon.

Analüüsisime siiani Monroe doktriini Monroe lükituse pii-rides. Püüdes kindlaks teha tema praegust sisu ja kehtivuse ulatust, jälgime neid muudatusi, milliseid doktriin läbi teinud lükituse silmapilgust kuni tänapäevani. Kõigepealt tuleb vaadelda, milliseid vahendeid on käepärast doktriini sisu tõlgendamiseks.

Kuni tänapäevani puudub Monroe doktriini sisu kodifikatsioon, samuti pole Ühendriikide seadusandlus ega presidendi dekreedidõigus püüdnud täpsemalt kindlaks määrata doktriini kehtivuse ulatust.¹⁾ Sellest järeldub, et Monroe doktriini sisu pole kindlakstehtav kirjutatud õigusnormi kaudu. Peame võtma oma uurimuse aluseks kirjutamatut õigusnormi, s.o. tavaõigust. Tavaõiguslik norm iirdub rahvuslikust õigustunnetusest üldteaduslikuks veendumuseks, stabiliseerudes korduvatest tegudest kohustuslikuks normiks. Monroe doktriini kehtivuse ulatust ja sisu tuleb kindlaks teha s a r n a s e l t tavaõiguslikule normile: igakordse üldveendumuse tõlgenduse kaudu. Monroe doktriini a i n s a k s a l l i k a k s o n Ü h e n d - r i i k i d e a v a l i k a r v a m i n e.²⁾ Selle õigus-

1) Fish, op.cit.lk. 331; 450

2) Kraus, op.cit.,lk. 80

allika kindlakstegemise vahendina esinevad Ühendriikide Valit-
suse ametlikud väljendused.

1. President Polk'i läkitused 1845.a. ja 1848.a.

a) President Polk'i 1845.a. läkitus.

Peale seda, kui kõrvaldatud Euroopa riikide vahelesegamise hädaoht Ameerika mandritel, püsis Monroe doktriin kaks aastakümnet nagu unes 1). Alles president Polk'i aastaläkituses 1845/48 võeti see uuesti kasustamisele, ühtlasi laiendades selle sisu ja ulatust.

President Polk'i ametisse asumisel oli Ühendriikide lähendada kaks tähtsat välispoliitilist probleemi. Esiteks **T e h h a s e** Ühendriikidega ühinemise küsimus ja teiseks **n. O r e g o n 'i** tüli Inglismaaga.

aa) **T e h h a s** 2).

Tehhas, mis end kuulutanud rippumatuks Mehhikost 02.III. 1836.a., oli omandanud iseseisva vabariigi staatuse Ühendriikide ja Euroopa tunnustamiste kaudu 1845.aasta märtsis võeti Ühendriikide Kongressi poolt vastu otsus, Tehhast, teatavate tingimuste täitmise järele, võtta **U n i o n i l i i k m e s r i i g i k s**. Ühinemine toimus sama aasta detsembris, millele järgnes aga Inglis- ja Prantsusmaa protest, kes nägid liitumises jõudude tasakaalu printsiibi rikkumist, olles juba omal ajal aidanud Tehhase iseseisvuskatseid vaid tingimusel, et ta kunagi ei ühineks Ühendriikidega.

bb) **O r e g o n i t ü l i** 3).

Nagu mainitud eelpool⁴⁾, olid Ühendriigid kindlustanud

1) Reddaway, op.cit., lk.80

2) Fish, op.cit., lk.265 jj.

3) Ibidem, lk.267 jj.

4) vt. eelpool lk.11

endile lepinguga venelastega lõunapoolse 55° ulatuvat maa-ala (Oregon). Omades samasuguseid pretensioone Ameerika loodenurgale sõlmisid inglased 1825.a. lepingu venelastega, milles jäeti 54°40' põhjalaius mõlema riigi asunduste piiriks. Seega ühtus mainitud piir Ühendriikide ja Venemaa 1824.a. lepingus ettenähtud piiriga. Kuna Inglismaa luges maa-ala kuni 42° oma valduses olevaks, moodustas 54°40' ja 42° vahel olev territoorium tülliobjekti. "54°40' või sõda" ("54°40' or fight")¹⁾ oligi president Polk'i valimiskampaania üheks loosungiks. Mõõdukamate ringkondade kaasabil saavutati lõpuks siiski kokkulepet 1846.a. Washingtonis, milles 49° moodustas tulevikus piiri.

cc) tulemused.

Lugedes 1845.a. Kongressile oma aastaläkituse polnud leitud veel mingisugust sobivust mõlema riigi vahel. President Polk võttiski mõlemaid küsimusi oma läkituse sisuks, üteldes muuhulgas: "Praeguste seisukordade tõttu maailmas, leian olevat olukorra soodsa korjata põhimõtet, millele avaldas poolehoidu juba Mr. Monroe, ja kelle poliitikatarkuse ja mõistlikkusega ma ühinen täiel määral Euroopa riikide juba kehtivaid õigusi peab austama, ent meie julgeoleku ja huvide pärast peaks meie õiguskorra kaitset laiendatama meie territooriumile, ning teatama tervele maailmale meie kindlaksmääratud poliitikat, et ilma meie nõusolekuta tulevikus ükski Euroopa riik ei tohiks püstitada oma asumaad ega ammutama valitsemisvõimu Põhja-Ameerika kontinendil"²⁾

See läkitus, ehkki sõnastuses iidse Monroe doktriini taaskinnitamine, on veidi enam kui vaid kordamine. Mis puutub Euroopa kolonisatsiooni vastu sihitud ossa Monroe doktriinis, siis

1) Ibidem lk.269

2) Kraus, op.cit.lk.408 "In the existing circumstances of the world, the present is deemed a proper occasion to reiterate and reaffirm the principle avowed by Mr. Monroe and to state my cordial concurrence in its wisdom and sound policy ... Existing rights of every European nation should be respected, but it is due

Monroeläkituse põhjal kõneldi vaid neist asundustest, millised tekkinud o c c u p a t i o ja a s u s t a m i s e teel. President Polk'i läkituses rakendatakse Monroe doktriini, peale Euroopa asumaade, ka Euroopa " v a l i t s e m i s v õ i - m u " (dominion) vastu, tähendab keelatakse, peale Euroopa riikide uus-asunduste ka igasugu teisel teel saavutatavaid omadusi, eriti Euroopa riikide valitsemisvõimu õigust. Polk'i läkituse sõnastusest ja sisust ilmneb, et Monroe doktriin suunab iga maaomandamise vastu Ameerika kontinendil, ükskõik mil viisil see sünniks.²⁾ Võrreldes neid momente iidse Monroe läkitusega, märkame kahte uut mõistet: doktriin suunas end igasugu sissesegamise vastu Ameerikas küsimustesse, kui ka igasugu katse vastu suurendada oma poliitilist mõjuvõimu Ameerika kontinendil. M o n r o e d o k t r i i n p r e s i d e n t P o l k ' i 1845.a. l ä k i t u s e j ä r e l e o n E u r o o p a r i i k i d e p o l i i t i l i s e m õ j u v õ i - m u s u u r e n d a m i s e k e e l d A m e e r i k a k o n t i n e n d i l ³⁾.

b) President Polk'i 1848.a. läkitus.

President Polk leidis oma administratsiooni ajal veeldkord soodsa juhuse deklareerida Monroe doktriini rakenduskohtasust Ameerika ja mitteameerika riikide õigustoimingutele Ameerika maa-ala kohta.

aa) Yukatani tüli ⁴⁾.

Indiaanlaste rahutuste all kannatav, Mehhikole kuuluv, kuid teatud rippumatust omav Yukatani provints pakkus ühend-

alike to our safety and our interests, that the efficient protection of our laws should be extended over whole territorial limits, and that it should be distinctly announced to the world as our settled policy, that no future European colony or dominion shall, without our consent, be planted or established on any part of the North-American continent."

2) Moore, Dipl., op.cit.lk. 152 "No more American colonies on these continents!"

3) Kraus, op.cit.,lk.97 4) Beaumarchais, op.cit.,lk.76, Moore

riikide valitsusele "valitsemist ja suveräänsust" oma maa-ala üle. Samasisuliste ettepanekutega pöördus Yukatan üheaegselt ka Inglise ja Prantsusmaa poole. Polk, andnud sellest teada Kongressile 29.apr.1848.a. ja kirjeldanud olkorda, kinnitas, et nende riikide (Inglise, Prantsusmaa) poolt ettevõetavad sammud moodustavad Monroe doktriini põhimõtete ilmset rikkumist ning seepärast oleks Ühendriikide kohuseks võtta enda peale mainitud sammude läbiviimist.⁵⁾

bb) tulemused.

Ehkki see ettepanek ei leidnud tegelikku rakendust - Mehhiko ja Yukatan leppisid ja eemaldasid hädachu ühendatud jõul - omab erilist tähelepanu president Polk'i poolt toodud mõiste Monroe doktriini, nimelt Ühendriikide kohustust, kui vajalik, isegi okupeerida territooriumi, et hoida Euroopa poliitilise süsteemi sissetungimist Ameerika kontinendile. Siin ühineb Monroe doktriin juba 1811.a. president Madison'i poolt püstitatud printsiibiga. Muuseas mainitakse sel puhul ka esmakordselt nn. "valge mehe kohustus" (White man's burden)⁶⁾.

2. Euroopa interventsioonikatse Mehhikos 1858-1867.

a) Üldiselt.⁷⁾

Kodusõjad ja sagedased rahutused kurnasid Mehhikot ning viisid ta majandusliku kokkuvarisemiseni. Enda peale võetud kohustuste mittetäitmine, kui ka välismaise omandi ja inimelu-

VI op.cit., lk.423, Reddaway, op.cit., lk.132, Kraus op.cit., lk.97.

5) Kraus, op.cit., lk.410..."...whilst it is not my purpose to recommend the adoption of any measure with the view to the acquisition of the "dominion and sovereignty" over Yucatan, yet according to our established policy we could not consent to a transfer of this "dominion and sovereignty" either to Spain, Great-Britain or any other European power. In the language of President Monroe in his message of December 1823 - we should consider any attempt on their part to extend their system to any portion of this hemisphere as

de hävitamine kutsus esile Euroopa riikide interventsiooni. Esimesed sellesisulised teated jõudsid Ühendriikidesse 1858. aastal, kui Hispaania algas ettevalmistustega oma sõja kui ka maaväe Mehhikosse saatmiseks. Otsekohe instrueeris riigisekretär Cass Ühendriikide saadikut Hispaanias, teatama Hispaania Valitsusele, et ühe iseseisva Ameerika riigi allaheitmist mõne Euroopa riigi poolt kunagi ei leiaks Ühendriikide tunnustust⁸⁾. Sellepeale vastas Hispaania Valitsus, et laevastiku Mehhikosse saatmine olevat ettevõetud tema alamate ja nende omandi kaitseks.

Aastal 1859 algas ka Inglismaa interventsioonikatsetega Mehhikos, kasutades oma sõjalaevastiku viibimist Mehhiko lahes selleks, et sundida Vera Crux'i liberaalset valitsust rahuldama Inglise kodanikkude nõudmisi. Inglise ja Prantsuse Valitsused tegid ettepanekud isegi Ühendriikidele ühiseks aktsiooniks kodusõja lõpetamiseks Mehhikos, millest Ühendriigid aga targu keeldusid. Eriist mainimist väärib president Buchanan'i aastaläkitus (02.dets.1860.a.), kes end tunnistas Monroe doktriini tuliseks pooldajaks ning ettepaneku tegi sõjaväeosade saatmiseks Mehhikosse, vastukaaluks teistele võimudele. "Ainult sel teel vabaneksime kohustusest - kui vajalik isegi väevõimuga - astuda vastu nende riikide katsetele, röövida meie naabrite maaosi; kohustus, millest eemalhoidmine tähendaks lahkumist

dangerous to our peace and safety Our own security requires that the established policy thus announced should guide our conduct, and this applies with great force to the peninsula of Yucatan ... Whilst still considering Yucatan as a portion of Mexico, if we had troops to spare for this purpose, I would deem it proper, during the continuance of the war with Mexico, to occupy and hold military possessions of her territory and to defend the white inhabitants against the incursions of the Indians ... I submit to the wisdom of congress to adopt such measures as in their judgement may be expedient to prevent Yucatan from becoming a colony of any European power, which in no event could be permitted by the United States and in the same time to rescue the white race from extermination of expulsion from their country."

8) Moore VI, op.cit.lk.478.
6) Fish, op.cit., lk.296 7) Beaumarchais, op.cit.lk.80 jj., Moore V op.cit.lk.789 jj., Fish, op.cit.lk.325 jj., Kraus, op.cit.lk.117jj.

Ameerika rahva traditsioonilisest ja kindlalt püsivast poliitika-
kast."1)

Mehhiko Kongress avaldas juulis 1861.a. dekreedid, mille-
ga kõigi väismaiste nõudmiste rahuldamine pandi seisma kaheks
aastaks. Oma õiguste jaluleseadmiseks leppisid Inglismaa,
Prantsusmaa ja Hispaania kokku (31.okt.1861) ühise aktsiooni
ettevõtmiseks Mehhiko pinnal. Sealjuures kõneles mainitud kok-
kuleppe art. II: " ... mitte nõuda endale mingisugust maa-ala
osa ... ehk mõnda erilist paremust, samuti mitte püüda segada
end Mehhiko siseasjusse ega avaldada survet Mehhiko rahva õi-
gusele oma riigivormi vabal valikul ja sisseseadmisel."2)

Ühendriigid, kelle käed samal silmapilgul seotud Ameerika
ka kodusõja tõttu, ei seinunud protestiga, jätsid aga ukse ava-
tuks hilisemateks võimalusteks. Liitlased okupeerisid Mehhiko
rannikut ja sealasuvaid tollimaju, omandasid kõik tollist saa-
davat tulu, kattes sellega oma alamate nõudmisi. Aprillis 1862
jõudsid Hispaania ning Inglismaa Mehhiko Valitsuega kokkuleppe-
le, kutsudes tagasi sõjaväeosi ja laevastiku, jättes Prantsus-
maa üksi. See oli silmapilk, millele Napoleon III oli oodanud
igatsusega. Prantsuse interventsiooni põhjuteks polnud seda-
võrd Prantsuse alamate nõudmised - millised ei ületanud 15.
milj.dollarit, kui Teise Kuningriigi soov, täide viia neid rah-
vuslikke ambitsioone, milliseid juba oli alanud Napoleon I. 10.
juulil 1863.a. vallutasid prantsuse sõjaväeosad Mehhiko pealin-
na, proklameerides järgmisel päeval Mehhiko monarkiaks Austria
ertshertsogi Maximiliani valitsusel. Ent nüüd algasid Ühendrii-

1) Fish, op.cit.lk.328 "We should have been thus relieved from
the obligation of resisting, even by force should this become
necessary, any attempt by these Governments to deprive our
neighboring Republic of portions of her territory - a duty
form which we could not shrink without abandoning the tradi-
tional and established policy of the American people."

2) Ibidem, lk.329 "...not to seek for themselves any acquisition
of territory ... or any special advantage and not to exercise

igid tõsiste ettevalmistustega sõjaks prantsusliku Mehhiko kuningriigiga. Aprillis 1864.a. võeti Seant¹ vastu resolutsioon, et ühe Euroopa riigi kaasabil vabariikliku Ameerika riigi varemetele püstitatud monarkia tunnustamine ja sallimine e²üh³tuks Ühendriikide poolt kuulutatud poliitikaga¹). Napoleon tajus oma Mehhiko seikluse kokkuvarisemist lähimas tulevikus, ning sisepoliitilistel kaalutlustel leppis kokku riigisekretär Seward'iga (12.veebr.1866.a.), et Ühendriigid hoiaksid kinni erapooletust seisundist Maximiliani ja temaga võitleva Juarezi suhtes täpselt samasugustel alustel nagu nad seda siinamaani teinud Mehhiko kodusõjast osavõtnud poolte suhtes. Rahuldatud selle diplomaatilise võiduga, kutsus Napoleon 05. apr.1866.a. tagasi prantsuse ekspeditsioonkorpuse.

Kuuldes keiser Maksimiliani mahajätmisest prantslaste poolt, algasid aga kohe tema kaasmaalased austerlased, tema abistamiseks tarvismineva sõjaväe moodustamisega. Ent ka siin pidasid Ühendriigid kindlalt kinni oma seisukohast. Ühendriikide saadik Viinis esitas Austria valitsusele noodi (06.apr. 1866), kus teatas, et Ühendriigid olevat otsustanud - Austria invasiooni puhul mitte jääda rahulikkudeks pealtvaatajateks²). Austria loobus seepeale ettevalmistustest ning Maksimilian jäi ilma abita oma kuningriiki, kus ta ka kui riigiäraandja Juarezi sõdurite poolt maha lasti.

b) Tulemused.

Ühendriikide seisukoht neis küsimustes moodustab ühe

in the internal affairs of Mexico any influence of a nature to prejudice the right of the Mexocan people to choose and to constitute freely the form of its Government."

1) Fish, op.cit., lk.331 "... that it could not accord with United States policy to acknowledge a monarchical Government established under the auspices of any European power on the ruins of an American Republic."

2) Kraus, op.cit.lk.129

selgema näite Monroe doktriini kasustamise tõhususest. Napoleon III ettevõtte oli suunatud Prantsuse poliitilise mõjuvõimu suu-
rendamisele Ameerika pinnal, nimelt võttes endale Mehhiko riigi juhtimise ja korraldamise. Seega moodustas tema poliitika vastuolu Monroe doktriinis püstitatud teesidega. Ühendriigid nõudsid doktriini eeskirjade täitmist - ähvardades isegi sõjaga - s.o. prantsuse sõjaväe eemaldamist ja loobumist juba saavutatud võimust. Vastuseis Austriale, asendada prantslasi austerlastest sõjaväega, lähtus samast seisukohast. Mõlemal juhul kasutasid Ühendriigid Monroe doktriini praktiliselt, milline suunas sellele, et Ühendriigid ühtegi vahelesegamist mõnda Ameerika riiki Euroopa "võimude poolt, selle riigi vallutamiseks või tema saatuse juhtimiseks, ei näe teises valguses, kui vähesõbraliku avaldusena Ühendriikide vastu."¹⁾

3. Venetsuela piiritüli.

a) Üldiselt.²⁾

Piiritüli põhjused ulatusid tagasi aega, kui hispaanlased vallutasid Orinoco't ja hollandased Essequibo't, sealjuures määrata kindlaks omavahelist piirjoont. 1814.a. müüsid hollandlased Lääne-Guiana (Essequibo) inglastele. Mõni aasta hiljem kuulutasid end Hispaania asumaad iseseisvaks, sealjuures luues Orinocost uue riigi - Venetsuela. Õige pea tekkis mõlema valitsuste vahel tüli, kuna nende vastastikused maa-alalised nõudmised ulatusid sügavasti teineteise territooriumi. Kartusest Inglismaa vastu pöördus 1876.a. Venetsuela vabariik Ühendriikide "kui selle kontinendi kõige vanema ja vägevama jõu" poole, toetuse saamiseks arusaamatuste ja tülide puhul Euroopa riikidega.³⁾

1) Fish, op.cit.lk.333

2) Beaumarchais, op.cit.lk.111 jj. Reddaway, op.cit.lk.141 jj. Moore VI op.cit.lk.533 jj. Fish op.cit.lk.391 jj.

3) Fish, op.cit.lk.392

Ühendriikide riigisekretär B l a i n e tegi ettepaneku kolme riigi konverentsi kokkukutsumiseks ja küsimuse lahendamiseks (1890). Vahepeal muutus küsimus eriti teravaks, kuna tüliallolevalt maa-alalt leiti õliallikaid. Olukord nõudis kiiret tegutsemist. President C l e v e l a n d teatas 03. dets.1894.a. Kongressile, et ta Venetsuela ja Inglismaa katkestatud vahekorda püüab lahendada v a h e k o h t u o t s u s e g a, kusjuures vahekohtu menetluse läbiviimine kuulaks Ühendriikidele. Kongress esineski sellesisulise ettepanekuga mõlema riigi valitsuse poole. Inglismaa lükkas ettepaneku tagasi, olles nõus arvestama vahekohtu otsust vaid teatavate reservatsioonidega. President Cleveland'i ülesandel saatis riigisekretär O l n e y 20.juulil 1895.a. Ühendriikide saadikule Londonis instruksioone, mille sisu pidi avaldatama Inglise välisministrile Lord S a l i s b u r y 'le. Inglastelt nõuti kõige katergoorilisemal viisil ja M o n r o e d o k t r i i n i põhjalikul käsitlemisel piiritüli lahendamist vahekohtu otsuse kaudu. Kuigi Inglismaa uuesti keeldus, teatas president Cleveland (17.dets.1895) Kongressile komisjoni moodustamisest, kes pidi uurima mainitud tüli põhjust. Vastav komisjon loodi 04.jaan.1896.a. katkestati aga juba sama aasta novembris oma töös, kuna vahepeal leppis Inglismaa Venetsuelaga ning nõustus alluma vahekohtu otsusele. Otsus langetati 03.okt.1899.a. võtnud aluseks Inglismaa nõudmise, et 50 aastane valdus moodustab i u s t u s t i t u l u s e ja toob õiguste preskriptsiooni.Venetsuela saavutas vaid valitsemisõiguse Orinoco suudme üle, kuna terve ülejäänud osa langes Inglismaale.

b) Tulemused.

1) Monroe doktriini suhtes omab tähtsust Venetsuela piiritülis asjaolu, et siin esmakordselt nõuti sõja ähvardusel te-

mas esineva ühe teesi tunnustamist, tegelikult Ühendriike vähepuutavas küsimuses. See juhtum näitab täielise selgusega, et Ühendriikide välispoliitika oli muutunud elavaks ja tugevaks teguriks riikidevahelistes suhetes¹⁾. Sisuliselt ei moodusta see sündmus mingit doktriini edasiarendamist ega laiendatud tõlgitsemist, kuna Ühendriikide käitumine polnud muud kui kinnipidamine juba Monroe läkituses esinevast Euroopa riikide koloniseerimiskeelust. Inglased oma vastuses Ühendriikidele (26.nov.1895) püüdsid seepärast seletada ning juhtida Ühendriikide tähelepanu asjaolule, et nende käitumisel polevat midagi ühist asumaa sünnitamise ja Ameerika mandril, vaid ainult Inglise omanduse - maa piirjoone - kindlakstegemisega. Siinjuures jätsid inglased aga tähele panemata, et Oregoni ja Venemaa tüli kohta täpselt sedasama oleks võidud ette tuua ning asumaa suurendamine piirijoone edasinihkumise teel samapalju kolonisatsiooni tähendab, kui täiesti uue asutamine²⁾. Nagu Oregoni tüli, nii ka siin kaitsesid Ühendriigid seisukohata, et Ameerika pind ei oleks ühegi Euroopa riigi asustamisalaks. Oma vastuses 26.nov. toonitasid inglased veel, et Ühendriikide arbitratsiooninõue kujutavat endast üht Monroe läkituses mitteesinevat prerogatiivi. Ka selles küsimuses lähtusid Ühendriigid eeldusest, et Inglismaal ei tohiks olla mingeid õigusi tüli all oleva maa-ala kohta. Diplomaatilises kirjavahetuses hoiduti mainimast seda, kuna seal isegi kinnitatakse, et Ühendriigid ei teadvat kellele kuulub mainitud maa-ala, ning selle kindlakstegemine olevatki Ühendriikide kohuseks. Tegelikult aga terve kirjavahetuse mõte kui ka Olney instruksioonide ajaloolised viiped ning Clevelandi eriläkitus 17.dets. ei jätnud kahtlust selles, et Inglismaa nõudmistele vaadati kui

1) Kraus, op.cit., lk.164.

2) Ibidem lk. 165

Monroe doktriini eeskirjade rikkumisele.¹⁾

Kui sellistes tingimustes Ühendriigid nõudsid vaid tüli lahendamist vahekohtu otsuse kaudu, mitte aga inglaste lahkumist, mainitud maa-aladelt, siis moodustas see nõudmine isegi v ä h e m a kui oli ette nähtud Monroe doktriini volitustes. Inglismaa oli keeldunud lahendada tüli diplomaatilisel teel. Inglise ja Venetsuela vahelise sõja puhul, oleksid Ühendriigid - Monroe doktriini põhjal - kahtlematult vahele seganud. Seega Ühendriikide nõue vahekohtu menetlusele tüli lõpetamiseks moodustab kõige pehmema Monroe doktriini rakendamiseks ettenähtud vahendeist.²⁾ Ühendriikide pretensioon mõista kohut, nagu siin kirjeldatud piiritülidesse puutuvate Euroopa riikide nõudmiste üle, järeldeb aga vahetult Monroe doktriinist endast.

c) Olney intruksioonide analüüs.

Venetsuela piiritüli puudutavas diplomaatilises kirjavahetuses omab erilist tähtsust riigisekretär Olney kiri 20. juulist 1895.a. Ühendriikide saadikule Londonis,³⁾ kus esmakordselt antakse Monroe doktriinil tõlgendus, milline muutus tulevikus mõõduandvaks Ühendriikide suhtumisele Lõuna-Ameerika vabariikidesse. Kirjeldades üksikasjalikult piiritüli tekkimist ja arengut, püüab Olney suhtuda Monroe doktriini puhtakadeemiliselt, ning jõuab järeldusele, et see osa Monroe doktriinist, milline haarab Euroopa riikide koloniseerimisest Ameerika mandril, olevat nüüd juba üldiselt tunnustatud ja vastu võetud, nii et doktriinist kõnelemisel võib veel tegemist olla vaid Euroopa vahelesegamise puhul Ameerika siseas-

1) Ibidem lk.116. Pres.Clevelandi kõne 17.dets."...We had seen her pretensions in the disputed regions widen and extend in such manner and upon such pretexts as seemed to constitute an actual or threatened violation of a doctrine which our nation long ago established, declaring that the American continent are not longer to be considered subject for fu-

jusse. Monroe doktriin ei vabastavat ühtegi Ameerika vabariiki tema rahvusvahelistest kohustustest, samuti ei keelavat teisi riike nõudmast kohustuste täitmist, karistades tarbekorral sarnaseid kohustuste rikkumisi. Doktriin teenivat vaid üht ülesannet: Ameerika riikide poliitilise valitsemise kui ka vaba endamääramise õiguse kasutamise vabaduse kaitsemist Euroopa riikide vastu. Üldsusele teatavaks tegemise silmapilgust alates olevat doktriin "selle maa vastu võetud avalik õigus" ja Kongressi poolt vaikides sanktsioneeritud. Euroopa ja Ameerika vahel valitsev kaugus tegevat võimatuks mingisugust kestvat poliitilist ühendust nende vahel⁴⁾. Ka Washingtoni lahkumisaadressis tähendatud huvide erinevus, samuti mõlemal mandril esinevate riigivormide mitmekesisus tingivat ebauhtlust mõtetes ja toimingutes. Ühendriikide heaolu ja julgeolek olevat tihedalt seotud iga Ameerika riigi iseseisvuse säilitamisega ning Ühendriikide vahelesegamine, niipea seda iseseisvust hädaohtustatakse, olevat täiesti õigustatud. Käesolevas piiritulis olevat Ühendriikide presidendi käskivaks kohustuseks meelde tuletada teistele asjaosalistele, et küsimuse teistsugune lahendus, kui seda ettepanud Ühendriikide poolt, moodustaks Ühendriikide kindlalt püsiva poliitika ilmsel rikkumist.

Ehkki Olney sõnaselgelt väljendas, et Monroe doktriin ei püstitavat mingisugust Ühendriikide supermaatiat teiste Ameerika natsioonide üle, jõuab ta siiski oma instruksioonide lõpus järgmisele kokkuvõttele: " T e g e l i k u l t on Ühendriigid suveräänsed s e l l e l m a n d r i l j a

ture colonisation by any European power."

2) Ibidem lk.168.

3) Fish op. cit. lk.391 jj.

4) Ibidem lk.392. "That distance and three thousand miles of intervening ocean make any permanent political union between a European and an American state unnatural and inexpedient will be hardly denied."

nende eeskirjad on seaduseks nende le vahekorradale, milleni ulatub tema vahel esegamine ... seepärast, et kõigi teiste põhjuste kõrval, tema ammutamatud tegavarad koos tema eraldatud seisukohaga teeb teda olukorra isandaks ja tegelikult murdmatuks ühe või kõigi teiste jõudude vastu!¹⁾ Siin peab tähendama, et Olney katse kõnelda Ühendriikide supermaatiast Ameerika mandril kui Monroe doktriinis esinevast nõudest, ei vasta tõele. Sellist alust ei leidu Monroe läkituses. Olney on tõlgendanud doktriini äärmuslikult: peale Ühendriikide ei suutnud ta näha teisi riike Ameerika mandril?²⁾ Siiski leidis Olney poolt ette toodud seisukoht hiljemini teatud jäljendamist Ühendriikide valitsuse poolt. Mis puutub Olney poolt ette toodud teise alusesse, et Ameerika küsimused alluvad vaid Ameerika otsustele (American questions are for American decision), siis see rahvuslikkust rõhutav nõue pole kunagi muutunud juhtivaks mõtteks Ühendriikide välispoliitikas³⁾.

4. Panama kanali küsimus.

a) Üldiselt.⁴⁾

Mõtte ehitada kanal, milline ühendaks Atlandi Vaikse ookeaniga on sama vana kui Ameerika manner peale avastamist. Ühendriikide huvi selle küsimuse vastu tärkab õige pea peale Lõuna-Ameerika riikide iseseisvuse konsternerimist. Alates sellest ajast, on Panama kanali küsimus läbistanud mitmesugust arengut kuni ta lõplikult ehitati Ühendriikide poolt. Vaatleme siinkohal kanali ehitamisega kaasaskäivaid nähteid

1) To-day the United States is practically sovereign on this continent and its fiat is law upon the subjects to which it confines its interposition It is because in addition to all other grounds its infinite resources combined with its isolated position render it master of the situation and practically invulnerable as against any or all other powers." Ibidem lk.392.

kahest seisukohast: kuidas suhtusid Ühendriigid sellise kanali valitsemisse ning teiseks Ühendriikide seisukoht samase kanali ehitamise puhul mitteamerika riikide poolt resp. mitteamerika kapitaliga.

Esmakordselt märkame Ühendriikide huvi säärase kanali ehitamise kohta 1826.a., kus riigisekretär Clay ühes kirjas Panama konverentsi päevakorda võetavate küsimuste kohta kõneleb ka ühest ookeanidevahelisest kanalist "mille kasutamine ei peaks kuuluma vaid ühele rahvale vaid ulatuma kõikidele rahvastele maakeral"⁵⁾. 1853.a. võeti Senatis vastu resolutsioon, astuda läbirääkimistesse teiste riikidega, eriti aga Kesk-Ameerikaga, sellise kanali ehitamise kui ka kasutamise võimaluste kindlakstegemiseks. Esimese sellesisulise reaalse sammu moodustas Ühendriikide 1846.a. leping U u s G r a n a a d a g a või K o l u m b i a g a, kus mõlemad lepingupooled kohustusid austama teineteise huvisid, omandit ja takistamatut liiklemist Panama maakitsusel. Siin satuti aga otsekohe vastollu Inglismaaga, kes omas mainitud maakitsuse ümbruses oma asundusi nagu B e l i z e (praegune Briti Honduras) ja M o s q u i t o ranniku. Lõpuks leiti kokkulepe 1850.a. (nn. C l a y t o n - B u l v e r i leping), kus mõlemad riigid kohustusid hoidma karmimat erapooletust mõne tulevikus ehitatava kanali suhtes ning loobuma mõne Kesk-Ameerika riigi või riigiosa vallutamisest ja valitsemisest. Tulevikus ehitatava kanali erapooletuse garanteerijaiks jäid sellega mõlemad riigid.

Olukord muutus sootu teiseks kui 1878.a. prantsuse selts

2) Ibidem lk.394.

3) Kraus op. cit. lk.173.

4) Beaumarchais, op. cit. lk.96 jj. Moore III op. cit. lk.I jj. Kraus op. cit. lk. 183 jj.

5) The benefits of it ought not to be exclusively appropriated to any one nation, but should be extended to all parts of the globe" Fish op. cit. lk. 291.

"Société Civil Intern. du Canal Interoceanique" omandas Kolumbia Valitsuselt kanali ehitamise õiguse läbi Kolumbia maa-ala, selle õiguse prantslasele L e s s e p s 'ile müüs ning see ka-va täideviimisele asus. Murrang tekkis Ühendriikide avalikus arvamises. Mitte üksnes ei tahetud loobuda kergekäeliselt sel-lise Ameerika maa-ala läbistava kanali tuludest ja hüvangutest pahameelt tekitas asjaolu, et kanali erapooletuse kindlustaja-teks oli ettepanek tehtud Kolumbia Valitsuse poolt Inglismaa-le, Saksamaale, Prantsusmaale, Hispaaniale ja Itaaliale, seega peagu kõikidele suurriikidele, keda Ühendriigid ligi sajandi vältel olid pidanud eemale tõrjuma Ameerika huvide piirkonnast. 24.juunil 1881.a. saatis riigisekretär Blaine kõigi mainitud riikide saadikuile kirja, milles teatas Ühendriikide seisuko-hast, kes nägevat sellises kokkuleppes ebasõbralikke vihjeid (Ühendriikide Valitsuse vastu¹). Teisalt jällegi algasid Ühend-riigid ise ette valmistama sellase kanali ehitamist ja valit-semist. Esimese takistusena seisis teel Clayton-Bulveri leping, seepärast püüti kõrvaldada esmajoones mainitud lepingus ette nähtud kaasjärelvalve õigust kanali üle. Sama aasta novembris saatis Elaine kirja Ühendriikide saadikule Londonis, milles mainib lepingut kui erilistes tingimustes sõlmituks, pealegi 30 aasta eest, milline ei vastavat seega enam uutele nõuetele, samuti rikkuvat leping Ühendriikide õigust ja " ammust tunnustatud nõudmist prioriteedile Ameerika mandril."²) Elaine'i järglane riigisekretär Frelinghuysen lisas sellele veel (08. mail 1882), et Euroopa riikide protektoraat moodustaks Monroe doktriini ilmset rikkumist ning kuigi olevat tõsi, et "doktriin peab silmas Ameerika poliitilisi, mitte majanduslikke huvisid, ei tohiks keegi salata, et maakitsuse kaitse ja kontrolli pu-

1) Kraus op. cit. lk.201.

2) Fish op. cit. lk.381 "... our right and long established claim to priority on the American continent."

hul Euroopa riikide poolt, mitte aga selle maa juhtivalt või mult, moodustaks tõsise ähvarduse mainitud võimu poliitilistele huvidele."1) Peale pikki läbirääkimisi nõustus Inglismaa asendama vana lepingut uuega, milline leidis aset 05.veebr. 1900 riigisekretär H a y ja Inglise saadiku vahel Washingtonis (nn. esimene H a y - P a u n c e f o r t e 'i leping). Clayton-Bulver'i lepingus ettenähtud üldise neutralisatsiooni printsiibi asemele võeti rida analoogilisi reegleid Suesi kanali liiklemist korraldavast Konstantinoopoli lepingust (28.okt.1888) (art.II), kuna art.III järele mõlemad maad pidid kutsuma ka teisi riike osavõtmiseks, otsekohe peale ratifikatsioonnotide vahetust. Ühendriikide Senat ratifitseeris lepingu suurte muudatustega (Art.III kustutati). Inglismaa, olles seotud Buuri sõjaga, nõustus muudatustega ning 18.nov. 1901.a. ratifitseeriti uus leping (nn.teine Hay-Paunceforte'i leping) mõlema maa seadusandvate asutiste poolt. Muudetud Art.III kõlas nüüd järgmiselt: "Ühendriigid võtavad samase kanali neutralisatsiooni aluseks järgmised reeglid nagu nad sisuliselt kehtivad Konstantinoopoli konventsioonis 28.okt. 1888.a. ...2) ja art. IV : "on kokku lepitud, et selle maa või maade, millised läbistatakse kanali poolt, valitsemisvõimu vahetus või rahvusvaheliste suhete muutused, ei puuduta üldist neutraliteedi printsiipi ega Kõrgete Lepinguosaliste

1) Kraus op.cit. lk. 413 "It is true that this doctrine refers to the political and not to the material interest of America, but no one can deny that to place the isthmus under the protection and guarantee of the power of Europe, rather than under the protection of the leading power of this hemisphere, would seriously threaten and affect the political interest of that power."

2) Kraus op.cit. 209. Art.III "The United States adopts, as the basis of the neutralisation of such ship canal the following rules substantially as embodied in the conven-

sellest lepingust tuletvaid kohustusi."2)

Selle lepinguga anti otsustamine Ühendriikidele kellele lubada kanali ehitamise. Selleks, et ise asuda ehitamisele, oli vaja jõuda kokkuleppele riikidega, milliseid kanal pidi läbistama. Kui peale pikkade arutluste jõuti kokkuleppele Panama sihi suhtes, andis Kongress seaduse (An act to provide for the construction of a canal connecting the waters of the Atlantic and Pacific Ocean) 28.juunil 1902, milles volitati Ühendriikide presidenti omandada 40 milj. dollari eest Prantsuse Panama kanali Seltsi omandit ning Kolumbia Valitsuselt 6 miili laiuse maariba, milline ulatuks Karaiibi merest kuni Vaikse ookeanini³⁾. 22. jaan. 1903.a. kirjutati lepingule alla (Hay-Herran'i leping) ent Kolumbia parlament keeldus ratifitseerimast lepingut. Seepeale instsineeriti Ühendriikide poolt Kolumbia provintsis P a n a m a s revolutsioon⁴⁾ 04. nov.1903.a. kuulutas Panama end iseseisvaks, 14.nov. tunnustasid Ühendriigid tema rippumatust ning 18.nov. sõlmiti leping ehitatava kanali suhtes Panamaga (Hay-Varilla leping). Lepingus garanteerisid Ühendriigid Panama iseseisvust (art.I); saavutasid õiguse 5 miililise maaribale mõlemal pool ehitatavat kanalit (art.II) mainitud maa-ala kindlustamise ning õiguse arvata oma seadusandluse piirkonda kui suverään (art.III)⁵⁾. Kokkuleppega toimus kanali ehitamine ja valitsemine vaid Ühendriikide poolt. Seisukord, milline tekkinud Panama lahtikiskumisega, kestis vaikselt kompromissina kuni kanali avamiseni (13. aug.1914) ning leidis legaliseerimist alles 22.apr.1922.a. le-

tion of Constantinople signed the 28, okt 1899 for the navigation of the Suez Canal...."

2) Ibidem Art.IV "It is agreed that no change of territorial sovereignty or of international relations of the country or countries traversed by the before mentioned canal affect the general principle of neutralisation or the obligation of the high contracting parties under the present treaty."

3) Ibidem lk.211; 4) Fish op.cit.440; 5) Kraus, op.cit.lk.214

pinguga Ühendriikide ja Kolumbia vahel.

Tekkinud olukorra õigustamise võttis president Th. Roosevelt enda kanda, öeldes eriläkituses Kongressile 04. jaan. 1904. a. muuhulgas, et juba enne Hay-Herran'i lepingut olevat näidanud asjaolude käik, et ehitada kanal, milline ühendaks mõlemaid ookeane, peaks ette võetama vaid Ühendriikide poolt. Kogemused, millised kinnitanud eraettevõtete kõlbmatust sarnase ülesande läbiviimiseks ka kindel poliitika, milline korduvalt kuulutatud Ühendriikidelt ning tunnustatud üksmeelselt Ameerika avalikkuse poolt, tegevat moraalselt võimatuks selle töö usaldamise mõnele Euroopa riigile üksi või koos teistega¹⁾ Neid põhimõtteid avaldati juba 1901. a. Kanali komisjoni aruandes Senatile: "Ameerika kanali Euroopa või Aasia riigile kuuluvuse küsimus on niivõrd tihedalt seotud suveräänsuse kasutamise, et see endast kujutaks Monroe doktriini rikkumist ning kohustab Ühendriike vastu seisma säärastele katsele."²⁾

b) Tulemused.

Jälginud Ühendriikide seisukohta kanali ehitamise küsimuses, jõuame järgmisele kokkuvõttele:

1. Iidse Monroe doktriini põhjal loeti lubamatuks sellised Euroopa riikide vahelesegamised, millised ettevõetud vägivallaga. Kuna need tunnusmärgid juba kadusid president Polk'i 1848. a. läkituses, siis ei peetud neid hoopiski oluliseks kanali ehitamise küsimuses. Küsimusele, kas mingi teguviis on vastolus Monroe doktriiniga või mitte, ei ole enam oluline, milliste vahenditega teda rakendatakse, tähtis on vaid, mil-

1) Ibidem

2) Ibidem lk. 215 "The question of the ownership of an American isthmian canal by an Asiatic or European government is practically so nearly allied to the exercise of sovereignty as to threaten the violation of the Monroe doctrine and to make it the duty of the United States to oppose

list sihti ta taotleb.¹⁾ Isegi kui see siht kasustab vaid soodsat juhus t mitteameerika riigi poliitilise mõjuvõimu suurendamiseks, on ta küllaldane Monroe doktriini rikkumise ähvardusena.

2. Siiani rakendati Monroe doktriini vaid selliste Euroopa riikide tegude vastu, millised ette võetud s u v e r ä ä n s e t e r i i g i ü k s u s t e n a . Põhjendades kanal ehitamist kui Monroe doktriini poolt õigustatud vajalikkust, keelatakse Ühendriikide poolt ka mittepoliitiliste samete läbiviimist, isegi eraisikute tehinguid.

Monroe doktriin piirab Ameerika mandritel mitteameerikalikku majanduslikku käivet.²⁾

5. Haagi rahukonverentside reservatsioonid
(1899. ja 1907.)

Vahekohtu otsus, samuti kokkulepe, kui tõeale kõige enam lähenevad, on soodsamateks abinõudeks tüli lõpetamiseks. Ühendriigid on kasutanud mõlemaid vorme, ent alati selliselt, mis vastaksid Monroe doktriini vaimule. Lugu muutuks aga, kui tüli puudutaks küsimust, mille lahendamine sündinud üldise rahvusvahelise õiguse normidel põhjeneva otsuse kaudu, erineks otsusest, milline arvestanud Monroe doktriinis esinevate prerogatiividega. Juhul, kui antakse selliseid küsimusi vahekohtu otsustada, siis muutuks Monroe doktriin ise otsustamise esemeks ning tekiks võimalus takistada tema rakendamist vahekohtus antud vahekordade suhtes. Sellises konkurentsisis vahe-

such enterprise."

1) Ibidem lk.216

2) Ibidem lk.217

kohtu ja Monroe doktriini vahel on Ühendriigid suunanud oma poolehoidu viimasele. See sündis nendes reservatsioonides, millede vastuvõtmine Ühendriigid tegid mõlema Haagi rahukonverentsi kokkuleppe kaasallakirjutamise tingimuseks. Mõlemal konverentsil 25.juulil 1899.a. ja 16.okt.1907.a. tegid Ühendriikide diplomaatilised esindajad üldisse kokkuleppesse järgmisesisulise reservatsiooni, milline hiljem väheste muudatustega kinnitati ka Ühendriikide Kongressi poolt: "Selle kokkuleppe sisu ei tohi tõlgendada selliselt, mis kohustaks Ühendriike eemalduma tema alalisest poliitikast, milles nad hoiduvad vahelesegamast ja sissetungimast teise võõra riigi poliitilistesse küsimustesse või sisemisse valitsemismenetlusse. Samuti ei tohi tõlgendada mainitud kokkulepet sääraselt nagu sisaldaks ta Ühendriikide loobumist omast traditsioonilisest poliitikast vahekorras puhtameerika küsimustes."¹⁾

Heade teenete (bonne office) pakkumine ja läbiviimine, samuti vahetalitus ei seisa vastuolus Monroe doktriiniga. Peale selle pole nad ka kohuslikud vastuvõtmiseks Haagi konverentsidest allakirjutanuile.

6. Kesk-Ameerika poliitiline vallutamine.

a) Üldiselt.

Alates K u u b a rahutustega, millised lõppesid A m e e r i k a - H i s p a a n i a sõjas, märkame esmakordselt tunnuseid Ühendriikide territoriaalses ekspansionis lõu-

1) "Nothing contained in this convention shall be so construed as to require the United States of America to depart from its traditional policy of not intruding upon, interfering with, or entangling itself in the political questions or policy in internal administration of any foreign state, nor shall anything contained in the said convention be construed to imply a relinquishment by the United States of America of its traditional attitude towards purely American questions." Moore VI op. cit. lk.594.

na suunas. Koos sellega leiab ka Monroe doktriin uut tõlgendust, moodustab ju Ühendriikide interventsioon Kuubas selgelt lahkumist Monroe läkituse analüüsimisel saadud II alajaotuse printsiibist.¹⁾

Sõjale järgnevas Pariisi rahulepingus (10.XII 1898) Art. II-es loetletud Hispaania endiste asumaade, P o r t o R i c o G u a m 'i ja F i l i p i i n i d e ülekandmine Ühendriikide valdusse, tähistab lõplikku eemaldumist mainitud printsiibist. Neile lisandusid H a v a i saarestiku (1898) T u t t u i l a (1899) ja M i d w a y ning W a k e saarestikkuude (1900) anneksioonid.²⁾ Kuuba juriidilise seisundi tehniliseks väljenduseks oli "kaitstud ja rippumatu riik"³⁾, milline korraldati nn. "Platt'i amandement'i" kaudu 2.III 1901., milles ta end kohustab: mitte sõlmima lepinguid välisriikidega ega tegema välisvõlgu Ühendriikide teadmata; lubama maa-alasid Ühendriikidele söesadamate püstitamiseks" ja lõpuks andma Ühendriikidele interveneerimise õiguse Pariisi rahulepingus ettenähtud kohustuste mittetäitmise puhul⁴⁾. Kui kuni Hispaania sõjani Ühendriikide üheks püüdeks oli kindlustada Missisippi suudmet ja valitseda M e h h i k o lahte, siis P a n a m a k a n a l i ehitamisega muutus Karaiibi mere piirkond sama tähtsaks. Ehkki Ühendriigid omasid mainitud meres Guantanamo sadama (Kuubas) Porto-Rico ja P a n a m a merekitsuse, eksisteeris siiski ähvardus Euroopa riikide näol, kes omasid

1) Kraus op.cit.lk.335. Vt. ka Beaumarchais, op.cit., kes teeb vahet iidse Monroe doktriini vahel, milline iseloomult defensiivne ja Monroe doktriini "seconde maniere" vahel. Viimane olevat offensiivse loomuga: "L'Amerique aux Etats Unies" lk.91 jj. ka lk.145 "La doctrine de Monroe "seconde maniere" a trouve dans l'affaire de Cuba sa deriere et sa plus aggressive interpretation."

2) Fish op.cit. lk.425

3) Nearing C. Freeman, Dollar Diplomacy. New-York 1926 lk.387

4) Fish op.cit.lk.426.

teatud poliitilist mõjuvõimu seda merd ümbritsevates väikes-
tes riigikeses. Sarnane hädaoht nõudis "Monroe doktriini et-
tevaatlikku ja olukorrale vastavat tõlgendust."1) Asjaolu, et
mitmed neist riikidest (Venetsuela, Dominikaani Vabariik jne)
olid Euroopa riikide suurteks võlgnikkudeks, tegi küsimuse
eriti õrnaks. Alalised kodusõjad ja revolutsioonid, millele
seltsis välismaalaste elude ja omandi hävitamine, moodustas
välisriikide intervenueerimise õigustamiseks hiilgava aluse.
Juba 1902.a. oli Argentiina tolleaegne välisminister Louis
M. D r a g o esitanud Ühendriikide Valitsusele noodi (nn.
D r a g o d o k t r i i n)" .Avalikkude võlgade aundviisili-
se sissenõudmise" kohta, milles nõuti kinnitust, et "avalik
võlg ei tohi põhjustada mõne Euroopa riigi poolt sõjariistus
interventsiooni või mõne Ameerika riigi territooriumi tegelik-
ku okupeerimist."2) Tegelikult moodustas Drago doktriin vaid
tema kaasmaalase C a r l o s C a l v o printsibi täendust,3)
milline tekitas 'omal ajal rahvusvahelises õiguses suurt pdee-
mikat. Drago doktriini muutus eriti akuutseks, kui peale lä-
birääkimiste katkemist Venetsuelaga ühendatud Inglise, Saksa
ja Itaalia laevastikud oma võlanõudmiste rahuldamiseks alga-
sid Venetsuela ranniku blokaadi.

Siin Ühendriigid ei arvestanud Drago doktriiniga kui
kehtiva rahvusvahelise õigusnormiga, vaid aluseks võttes 1881
pretsedenti p r o t e s t e e r i s i d M o n r o e d o k t -
r i i n i alusel. Euroopa riigid olid sunnitud tagasi tõmba-

1) Ibidem lk.444.

2) Ibidem lk.446 "The public debt cannot occasion armed inter-
vention nor even the actual occupation of the territory of
American nations by European power."

3) Ibidem "The collection of pecuniary claims made by citizens
of one country against the government of another country
should never be made by force."

ma oma laevastikku ja terve küsimus anti lahendamiseks vahekohtule. Haagi võeti Ühendriikide poolt Drago doktriin muudetud kujul aluseks ("vägivalla kasutamine on keelatud enne kui kreditor-riigi ettepanek arbitratsiooniks on tagasi lükatud deebitor-riigi poolt") ja kodifitseeriti selliselt Haagi 1907.a. rahukonverentsi. Ent isegi Drago doktriin poleks suutnud takistada eraomnadi hävitamise heastamisnõudeid ja selle kaitseks ettevõetud teiste suurriikide laevastikkude viibimise Ameerika territoriaal-vetes. Selle pahe ainsaks vabanemismooduseks jäi Ühendriikidele otsus võtta enesele sissenõudmiste täideviimise kohustuse.¹⁾ Läkitusel 1904.a. teatas president Th. Roosevelt, et: "Meie huvid ja õigused on sügavalt suunatud (Monroe) doktriini edasikestmiseks niivõrd sädge, et vaevalt vajab õigustamist. Eriti kehtib see Panama kanali ehitamise küsimuses. Enesekaitsena peame teravalt silmas pidama sellele kanalile lähenevatele püüetele, milline tähendab erivalvsust meie huvide kaitseks Karaibi meres. Kuulutades säärast poliitikat, nagu Monroe doktriin, kohustume endid ka sellest poliitikast tuletavate tagajärgede suhtes Kestev kahjusünnitamine või võimetus, milline ilmneb üldises tsiviliseeritud ühiskonda kooshoidvate sidemete nõrgenemises võib Ameerikas, kui ka mujal tekitada mõne tsiviliseeritud võimu interventsioonipüüet; ja läänepoolses sfäärides Ühendriikide poolehoid Monroe doktriinile võib sundida Ühendriike, ehkki vastumeelselt, ülekohtu ja võimetusel flagrantsetel juhtudel endast kujutama rahvusvahelist politseivõimu."²⁾

1) Ibidem lk.447.

2) "That our rights and interests are deeply concerned in the maintenance of the (Monroe) doctrine is so clear as hardly to need argument. This is especially true in view of the construction of the Panama Canal. As a mere matter of self-defence we must exercise a close watch over the approaches to this canal, and this means we must be thoroughly alive to our interests in the Caribbean Sea ... When we announce

Seda uut voolu Ühendriikide poliitikas nimetati, kord Roosevelt'i poolt tarvitatud väljenduse järele "Jämeda kepi" poliitikaks (Big Stick)¹⁾. Ka Monroe doktriinile omistati uue suuna puhul uus tõlgendus - nimelt eeldus Ühendriikide vastutavusest Ladinna-Ameerika riikide heaks käitumiseks (Good behaviour). Järgmise aastakümne jooksul õigustas mainitud "politseiniku" osa mängimine Ühendriike vahele segamaneis riikides - õiguse ja korra huvides, muutudes seega Lõuna-Ameerika riikide eestkostjaks - vägagi selle ühiskonnaosa meelepahaks. Eriti selgelt ilmneb see Dominikaani Vabariigi võlgade sissenõudmise küsimuses ja sellele järgnevas presidendid aastaläkituses.

b) Dominikaani Vabariigi võlad.²⁾

Aastal 1905 tõusis Dominikaani Vabariigi riigivõlg 32 milj. dollarile, millest umbes 18 miljoni kuulus Euroopa kreditoritele. Antud silmapilgul osutus tasumine ülejökäivaks ja Vabariik palus Ühendriikide abi. Jaanuaris 1905.a. lepiti kokku, et Ühendriigid kohustuste korraldamiseks endale võtavad Vabariigi tolliasjanduse valitsemise. Ühendriikide põhjendusena selliseks kokkuleppeks mainiti Ühendriikide vaadet, et nähakse teiste katses allutada või juhtida Dominikaani Vabariiki kui vähesõbralikku akti (peu amical). Mainitud palve vastuvõtmine olevat võimaldanud kindlustada kõiki rahuldava kokku-

a policy, such as the Monroe doctrine, we thereby commit ourselves to the consequences of the policy. Chronic wrongdoing or an impotence which results in a general loosening of the ties of civilized society, may in America as elsewhere ultimately require intervention by some civilized nation and in the Western hemisphere the adherence of the United States to the Monroe doctrine may force the United States, however reluctantly, in flagrant cases of such wrongdoing or impotence, to the exercise of an international police power." Ibidem, lk.447.

1) Ibidem lk.448. 2) Moore VI, op.cit.lk.518 jj.Fish op.cit.

leppe, pidades silmas Vabariigi territooriumi puutumatus.¹⁾ President Roosevelt oma kõnes Senatile 15.II 1905 lisas sellele veeljuurde: "Ühendriikide õigustus, võtta enda kanda seda koormat ja vastutust, ilmneb faktis, et rahvusvahelise ühe-
õiguslikkuse tõttu on ühendamata keelata teistele õigust, kasutada ainsaid vahendeid oma kreditorite nõudmiste rahuldamiseks ja nüüd keelduda ise astumast neid sammeid²⁾

Selle printsiibi puudumisele Monroe doktriinis oli juba omal ajal juhtinud Ühendriikide tähelepanu Lord Salisbury (Venetsuela piiritülis): "Kui Ühendriikide Valitsus nende riigikeste juhtimise järelvalvet endale ei soovi võtta, on paratamatuks järelduseks ka asjolu, et oma halva juhtimise tõttu konflikti sattunud riik Ühendriikide poolt kaitset ei tohi leida."³⁾

Seetõttu on Roosevelt'i poolt mitmel korral tähendatud, et Ühendriigid ei kätse teisi Ameerika natsioone halvale käitumisele või rahvusvaheliste kohustuste mitte-täitmisele järg-

lk.448; Kraus, op.cit. 218 jj.

- 1) Kraus op.cit.lk.220 "Whereas the government of the United States of America, viewing any attempt on the part of the government outside this hemisphere to oppress or control the destiny of the Dominican Republic as a manifestation of an unfriendly disposition toward the United States is, in compliance with the request of the Dominican government disposed to lend its assistance toward effecting a satisfactory arrangement with all the creditors of the Dominican government agreeing to respect the complete territorial integrity of the Dominican Republic."
- 2) Moore VI.op.cit.lk.519. "The justification for the United States taking this burden and incurring this responsibility is to be found in the fact that it is incompatible with international equity for the United States to refuse to allow other powers to take the only means at their disposal of satisfying the claim of their creditors and yet to refuse itself, to take any such step."
- 3) Ibidem lk.559 "it follows of necessity that if the government of the United States will not control the conduct of these communities, neither can it undertake to protect them from the consequences attaching to any misconduct of which they may be guilty toward other nations."

4) Karl Haushofer, Geopolitik des Pazifischen Ozeans, Berlin

nevaist karistustest.¹⁾ Selliste väärtõlgitsuste hoidumiseks ongi mõeldud Roosevelt'i eelpoomainitud aasta-läkituse sõnad. Monroe doktriini sulatakse Ühendriikide kaitse õigust teiste Ameerika riikide suhtes.²⁾

Samasisulisi kokkuleppeid kui Dominikaani Vabariigiga sõlmiti ka Nicaragua'ga (1911) ja Honduras'e-ga (1911) ning sellest tuletatud poliitika õigustas Ühendriikide interventsiooni mitmel ja mitmel korral mainitud riikide siseasjusse niipea, kui Ühendriikide Valitsus seda pidas tarvilikuks.³⁾ (1906 ja 1912 Kuubas; 1916 Nicaraguas; 1914 ja 1917.a. Mehhikos; 1915 Haitis jne.).

7. Vaikse Ookeani probleeme.

Ühendriikide huvi Vaikse ookeani vastu tärkab Kolumbia jõe avastamisega kapten Gray poolt 1792.a. Louisiana ostuga 1803 ning Oregoni anneksiooniga.⁴⁾ Järgmisi etappe moodustavad Kalifornia omandamine Mehhikolt ning Alaska ost venelastelt 1867.a. Ja alates 1890 - 98.a. kiire ning kaugele ulatuva võitlusega Havaii ja Filipiinide pärast, kinnitasid Ühendriigid oma vaieldamatut kohalpüsimist Vaikse ookeani suurriigina. Selle sõjaga purustati jäädavalt atlantiline võim - Hispaania, kuna patssiifilisele võimule - Jaapanile tõmmati piir edapidisele ekspansionnile lõunasse. Avatud ukse poliitika vastu-

1) Kraus, op.cit. 225 "We do not guarantee any state against punishment if it misconducts itself..." (3.XII 1901.)
"We do not intend to permit the Monroe doctrine to be used by any nation on this continent as a shield to protect it from the consequences of this own missleads against foreign nations." (5.XII 1904.)

2) Ibidem kl.227.

3) Fish op.cit. lk. 45.

4) Karl Haushofer, Geopolitik des Pazifischen Ozeans, Berlin

võtmise 1899.a. milline ligi 30 aastat hiljemini leidis taas-
kinnitust H.Hoover'i poolt Washingtonis Ü h e k s a - R i i -
g i - K o k k u l e p p e s (nn. Stimson'i doktriin), Pana-
ma kanali ehitus ja Panama protektoraat 1903.a. moodustavad
juba saavutatud võimu järjekindlat laiendamist ja kindlusta-
mist. Eriti kanali ehitamisega pöördus Ühendriikide huvide
raskuspunkt Vaiksele Ookeanile. Arusaamine ühistest huvidest
oma keskvalitsust omavate Briti Dominioonidega ning teatav
ümberhindamine Vaikse Ookeani veel lahendamata probleemide
hädahust, juhtis Ühendriike mõjule, millist polnud veel oma-
nud enne teda ükski patsiifilistest suurriikidest. Eriti peale
viimast ilmasõda ilmnis see "tremendous power", mida endast
kujutavad Ühendriigid selles ruumis. Oma agressiivsusega on
nad oma "Ameerika vahemeres" asuvatele omanditele, K u u b a,
P o r t o R i c o, S a n - D o m i n g o, H a i t i juur-
de lisanud veel Vaikses ookeanis asuvad H a v a i i 'd,
F i l i p i i n i d ja W a k e saarestikud, kogusummas
282.000² milline maa-ala ligi 20 milj. elanikuga.¹⁾ Veel po-
le lõppenud ekspansioon. Varakevadel 1938.a. satuti kokku Ing-
lismaaga P h o e n i x saartegrupi pärast²⁾, kus mõlemad va-
litsused kinnitasid omandiõigust mainitud territooriumile, ning
milline küsimus siiani lahendamata. Riigisekretär C o r d e l l
H u l l pidas sama kevadel kõne, kus ta taas kinnitas Ühend-
riikide poliitika alussambaks president Monroe doktriini ning

1927., lk.29.

1) Ibidem lk.116.

2) Monatshefte for Auswärtige Politik,
Nr. 4 (April) Berlin,
lk.86.

2) Hughes, Charles. E. Foreign Relations, Republic National
Comitee 1924, lk.60

Ühendriikide lahkumist Vaiksest Ookeanist peab samaväärseks rahvusvahelise õiguskorra kokkuvarisemisele.¹⁾ Muutugu olukord ka milliseks tahes, ei ole kahtlust, et Ühendriikide territoriaalsete huvide ähvardamisel Monroe doktriin muutub selleks relvaks, millega nad kaitsevad nende puutumatus.

K o k k u v ö t e .

Iga aegjärk püstitab oma poliitilisi sihte ja ülesandeid. Tajuda neid mitmesuguseid suundi, neid kohandada ja võidule viia, ongi riigimeeste ülesanne ja eesmärk. "V ä l i s p o - listurgudale. Aga ka üle Vaikse Ookeani, Kauge Idasse, Vaik- li i t i k a e i p õ h j e n e a b s t r a k t s i o o - nil. Ta lähtekohaks on rahvusliku huvi praktiline rakendamine."²⁾

Ühendriikide sünnisilmapiilgust saadik on nende välispoliitika sammuks käes majandusliku laienemisega. Riigi püstitamisel olid esimesed eesmärgid mannermaa vallutamine, milline ulatus läänepoolse kuni Vaikse Ookeanini ja Ühendriikide iseseisvuse, majanduse ja kaubanduse kaitsmine ning arendamine pikki Atlandi ookeani kallast. Ent juba enne 19. sajandit leidis inimesi, nagu Alexander Hamilton, kes unistasid ühest Ameerika Riigist, milline ühendaks Kesk- ja Lõuna-Ameerika riike Ühendriikidega "ühiseks, vägevaks Ameerika riiki-

- 1) "To respect the rights of others and to insist that other respect our rights has been the traditional policy of our country. This policy was admirably expressed by James Monroe, when in his message to Congress on Dec. 1823 he said: "our policy....remains the same....to cultivate friendly relations..." This government will refuse to retire from the Far East or from the policy of protecting American interests wherever endangered. If governments which stand international order were to abandon the Pacific Area, the result would be the collapse of that principle in the Far East and next it collapse in other regions of the world.." The New-York Times 18.III 38.
- 2) Hughes, Charles, E. Foreign Relations. Republic National Comitee 1924, lk.80

de süsteemiks, võimsamana kõikidest transatlantilistest võimudest ja milline sõna seaduseks Uue ja Vana Maaailma üle."1)

Põhjariikide võit kodusõjas tähendas orjavalitsemise lõppu ja uue majandusliku tsivilisatsiooni tekkimist. Asjaolude uudsus ei tinginud alguses territoriaalset suurendamist, kuna ligi 3000 miililine maa-ala ootas ekspluateerijaid. Ent juba 19.saj. lõpuks oli Ühendriikide majandus nii kaugel, et iga aastane valmissaaduste ülejääk ei leidnud enam mahutust siseturul. Loomulikult pöördus siis huvi esmajoones Kesk- ja Lõuna-Ameerika suunas, kui sisemaale kõige lähemal asuvatele välisturgudele. Aga ka üle Vaikse Ookeani, Kauge-Idasse, Väike-Aasiasse tungis Ühendriikide kapitali ettevõtlikkus. Endine "hands off" poliitika arenes "hands on" poliitikaks ja sellega muutus ka Monroe doktriin selleks diplomaatlikuks kaitsekilbiks, mille varjus toimus Ladina-Ameerika, eriti Kariibi mere piirkonna majanduslik ja poliitiline vallutamine. Ent nii tõuseb rahvusvahelist peret moodustavate liikmete, isegi ühes ja samas partikulaarses rahvusvahelises õiguspiirkonnas asuvate riikide vahel, vastolude poliitika. Ehkki siin ja seal Ameerika literatuuris võib kohata nõudmisi võrdsele koostööle²⁾ ja püütakse kokku sulatada Monroe doktriini ühiseks interameerikalikuks rahvusvaheliseks õiguseks, on sellest veel vähe juuriidiliste tagajärgede konstateerimiseks.

Praegune Monroe doktriin püüab: a) takistada mitteameerika riigi Ameerika kontinendil asuva asumaa ülekandmist mõ-

1) Nearing-Freeman op.cit. lk.348.

2) "Indeed it is probable that in the long run a policy of cooperation will offer a better guarantee to our security and economic interests than the policy of dominance and dictation." Beard, Charles. American Government and Politics. New-York. 1930 lk.348.

ne teise valdusesse; b) vahele segada mitteamerika riikide kallaletungide puhul, kui sellega ähvardatakse mõne Ladina-Ameerika rippumatust; c) kaitseda Ühendriikide kodanikkude julgeolekut, elu ja varandust Ladina-Ameerikas, tarbekorral vahele segades kodusõtta ja revolutsiooni; d) säilitada omandiõigust ookeanide vahelisele kanalile; e) vahele sega-Ladina-Ameerika välissuhetesse, rahvusvaheliste kohustuste kohustuste mittetäitmise juhtumistel; f) teostada majanduslikku järelvalvet, eriti Ühendriikidelt laenu saanute Ladina-Ameerika riikide üle; g) negatiivne keeld: mitte omada asumaid Ladina-Ameerikas. 1)

Panama läbimurdega pöördub Ühendriikide huvi rakuspunkt Vaikse Ookeani kaldale. Ehkki praegu veel atlandiline pool artilvõrgani poolt. Monroe doktriiniga vaikinist vaadeldakse rakenduse kohta ei tohi järele anda et laetud teostada poleks Ühendriigid, kõigi Ameerika eluvormide hulgas millised oma- mõeldud doktriiniga täitmisele. Doktriiniga suhtes iseenesest- vad patsiifilise kuju, majandustehniliselt vägevama jõu Vaik- dentside ja Fuha liidu interventsiooni poliitika teostamiseks Ameerika mandriil Teeksinne üheksat korra laetud doktriiniga. Teda ümbritsevate suurriikide külm suhtumine Rahvas- reldeksine sellest, et laetud doktriiniga suhtes id vaadeldakse Monroe doktriiniga sellest, et laetud doktriiniga suhtes id vaadeldakse Monroe doktriiniga. Teda ümbritsevate suurriikide külm suhtumine Rahvas- teliitu on ka sellega seletatav, et neile kohalikud ruumili- jutustus Ühendriikide tunnetes. Doktriiniga suhtes id vaadeldakse Monroe doktriiniga. Teda ümbritsevate suurriikide külm suhtumine Rahvas- peeriingud. Ida-Aasia, indopatsiifilised, panpatsiifilised, Aust- raalia, panameerikalised liidud on praegu veel vaid mõisted, ent juba homme võiksid nad moodustada reaalseid poliitilisi jõutegureid. Kas ja kui kaugele rakendatakse sealjuures Monroe doktriini, oleks poliitiline selgeltnägemine. Selle ees aga kohustatud rakenduse doktriini nõudeid. 1) g) a) s) doktriiniga suhtes id vaadeldakse Monroe doktriiniga. Teda ümbritsevate suurriikide külm suhtumine Rahvas- lõpeb antud ülesanne.

Ex lib. univ. Tart.

1) Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie, Berlin 1924 - 1929. III Bd. lk. 1172.

III O S A

MONROE DOKTRIINI RAKKING

1. Rakendus ja rakenduse vahendid.

Juba oma riigiõiguslikult struktuurilt kuulub Ühendriikide täidesaatva võimu pädevusse Monroe doktriini rikkumise konstateerimine ja sellele vastusammete valimise otsustamine. Eriti oleneb temast sel puhul ettevõetavate diplomaatiliste läbirääkimiste juhtimine ja korraldamine. Nagu näitab Monroe doktriini ajalugu on seda õigust ka ohtralt kasutatud eksekutiivorgani poolt. Monroeläkituse vaikimisest oma eeskirjade rakenduse kohta ei tohi järeldada, et läkituse koostaja poleks mõelnud läkituse täitmisele. Läkitus suunas Vene laienemistendentside ja Püha Liidu interventsiooni poliitika takistamiseks Ameerika mandril. Teeksime ülekohut Monroe läkitusele, kui järeldaksime sellest, et läkituse sisu on vaid president Monroe jutustus Ühendriikide tunnetest teatavates poliitilistes küsimustes.¹⁾ Eeldama peab, et Monroe doktriinis esinevate teeside rakendamisenõude sisaldas läkitus juba algusest. Aja jooksul pole see nõue doktriinist kadunud, vaid oma tähtsust isegi suurendanud, mida kõige ilmekamalt tõestab doktriini sagedane kasustamine. Küsimuseks on siin vaid, kas on Ühendriigid kohustatud rakendama doktriini nõudeid igas doktriini mit-tearvestavas olukorras? Nõupidamistel P a n a m a konverentsile läkitatavate saadikute juriidilise staatuse üle aas-

1) Kraus op.cit., lk. 284.

tal 1826. otsustas Kongress seda küsimust e i t a v a l t ja proklameeris Ühendriikide v a b a o t s u s t a m i s t i g a s a n t u d ü k s i k j u h u s e s . Otsus kõlab järgmiselt:

"Sellepärast on selle koja arvamus, et Ühendriikide Valitsus oleks esindatud vaid diplomaatlikus iseloomus Panama Konverntsil; ning ta (Ühendriikide Valitsus) ei tohiks ühineda mingisuguse offensiivse või defensiivse liiduga ega oma läbi-rääkimiste esemeks võtta sarnast liitu kõige, või ühe Ameerika Vabariigiga; samuti ei tohiks ta moodustada poolt ühe, või kõigiga neist, mõne Euroopa riigi poolt, nende riikide iseseisvusesse või riigivormi ettevõetud vahelesegamist käsitlevas ühises deklaratsioonis; ega moodustama poolt kokkuleppes, milline sihib Ameerika kontinendi koloniseerimisele. Ühendriikide kodanikel peab olema vabadus otsustada igas kriisis sääraselt nagu seda ette kirjutavad tema sõprustunded nende Vabariikide vastu ja tema enda au ja poliitika vastavas aeg-järgus."¹⁾

Teisel arvamusel oli president Polk, kes oma aastaläkituses 02. dets. 1845 teatas Ühendriikide vastuseisemisest Euroopa riikide vahelesegamise püüetele igal ajal ja igas olu-

1) "It is therefore the opinion of this House, that the government of the United States ought not to be represented at the Congress of Panama, except in a diplomatic character nor ought they to form any alliance offensive or defensive or negotiate respecting such an alliance, with all or any of the Spanish American republics; nor ought they to become parties with them or either of them, to any joint declaration for the purpose of preventing the interference of any of the European powers with their independence or from of government, or to any compact for the purpose of preventing colonisation upon the continent of America; but that the people of the United States should be left free to act, in any crisis, in such a manner as their feelings of friendship towards these republics, and as their own honor and policy may at the time dictate." Kraus op.cit. lk. 285.

korras (at any and all hazards).¹⁾

Sama seisukohta kaitses riigisekretär Buchanan, kui ta ühes kirjas Ühendriikide saadikule Ekvadoris 1848.a. deklareeris "kõigi käepärast olevate morralsete abinõude mobiliseerimist" sarnaste vahelesegamise püüete vastu.²⁾ Vähe kaugemale ulatuvad riigisekretär Olney poolt saadetud instruksioonid Venetsuela piiritulis 1895.a. aastal. Ta arvab, et Ühendriikide interventsioon mõne teise Ameerika riiki siis nõutav ja isegi õigustatud, kui on hädaohustatud nende riikide iseseisvus ja rippumatus.

Kaugemale kõigist astub aga president Th. Roosevelt oma kõnes 02.apr.1903.a. Chicagos, öeldes muuhulgas: "Arvan, et meie huvid selle sfääris on suuremad kui kellegi teise omad ja seepärast on minu kohuseks endi, kui ka meie nõrgemate naaber vabariikide vastu, valvata, et ükski suurtest ülemere militaarsetest riikidest ei tungiks Ameerika vabariikide maa-ale ega valitseks nende üle."³⁾ Siin käsitletud küsimuste aramääramiseks annab aga kõige kindlama põhialuse Ühendriikide endi seisukoht. Õige väheste eranditega on nad alati astunud vajalikke samme Monroe doktriini rakendamiseks. Doktriini on küllalt tihti rakendatud, et tunnustada järgmist: Kuigi erandid on võimalikud, sisaldab Monroe doktriin põhimõtteliku rakendamise nõude.⁴⁾

Monroe doktriini rakendamise vahendid võib jagada 3-me gruppi:⁵⁾

1) Ibidem. 2) Ibidem lk.286.

3) "We hold that our interests in this hemisphere are greater than those of any European power possibly can be and that our duty to ourselves and to the weaker republics who are our neighbours requires us to see that none of the great military powers from across the seas shall encroach upon the territory of the American republics or acquire control there over." Ibidem

4) Ibidem, lk. 296.

5) Ibidem, lk. 297.

a) s õ b r a l i k u d l ä b i r ä ä k i m i s e d .

Sellesse liiki kuuluvad diplomaatilised kirjavahetused, heade teenete (bons offices) ja vahetalituse (la mediation) instituudid. Ka kuuluvad siia kompromissleping (le compromis) ja vahekohtu menetlus.

b) h o i d u m i s t o i m i n g u d .

(preventiivtoimingud)

Seda liiki vahendeid kasutasid Ühendriigid õige ohtralt Panama kanali küsimuses, kavatsedes saavutada kanali ehitamise resp. Ameerika kapitaliga ehitamise õiguse endale vastavate kokkulepete teel. Ka kuuluvad siia Ühendriikide mitmekordsed katsed osta Kuuba saart Hispaanialt jm.

c) d i k t a t o o r s e d t o i m i n g u d .

Viimase grupi moodustavad diktatoorsed toimingud. Monroe läkituse sisu tõlgendus viitab juba sellisele toimingule, kuna temas ähvardatakse Ühendriikide relvastatud vastupanuga Püha Liidule. Ka hilisemas arengus on Ühendriigid kasutanud sarnaseid vahendeid doktriini rakendamisel. (Prantsuse intervent-sioon Mehhikos, Venetsuela piiritüli jne.). Doktriini eeskirjade rakendamine ei ole veel viinud tegelikule jõukasutamisele ega sõjale, pole aga kahtlust, et Ühendriigid tarbekorral oma seisukoha läbi murravad ka relvadega.

2. Monroe doktriini adressaadid.

a) ruumiline kehtivusulatus.

Monroeläkitus on sihitud "Euroopa riikide" koloneerimispuüete vastu "Ameerika kontinendil" (välja arvatud seal juba asuvad asundused). Ka mainitakse läkituses Euroopa süsteemi ülekandmise keelust Ameerika "huvipiirkonnale."

Ameerika all, Monroe doktriini mõttes, ei tule arvata üksnes Ameerika kontinendi lahutamatu osi, vaid ka muid piir-

kondi, arvestades Ühendriikide poolt kinnipeetud seisukohtadest doktriini rakendamisel.¹⁾ Monroe doktriin ei ole geograafiline õppelause, vaid poliitilise valitsemisvõimu piiritleja, seepärast tuleb Ameerika all mõista ka neid maa-ala-sid, millised reograafiliselt ei kuulu Ameerikale, poliitiliselt aga moodustavad mingisuguse Ameerika riigi osise. Praktiliselt kuuluvad siia vaid Filipiinid, Havaid ja veel mõned väiksemad saarestikud Vaikses Ookeanis (Midway, Guam, Wake ja Samoa saarestikud).

b) personaalne kehtivusulatus.

Oma läkituse kaudu kõneleb Ühendriikide president Kongressiga. Kui need mõtted muutusid Ameerika rahva üldteadvuse lahutamatuks osadeks, muutus ka läkituse kaudu sündinud doktriin Ühendriikide välispoliitika üheks alussambaks. Monroe doktriin on olnud alati Ü h e n d r i i k i d e doktriin. President J.Q.Adams'i katsed 1825 ja 1826.a. üle kanda doktriini iga iseseisva Ameerika riigi võimkonda - "oma maa-ala puutumatus kaitsegu iga riik ise" - ei pääsnud kunagi kehtivusele.²⁾

Monroeläkituse keeld käis Euroopa riikidegrupi kohta, Monroe doktriini sihib eranditult iga mitteamerika riigi vastu. Th.Roosevelt oma aastaläkituses 03.jaan.1901 tunnistas Monroe doktriini sisuks: mõne Ameerika riigi arvel, Ameerika kondinendil ei tohi suurenedagi ühegi mitteamerika riigi mõjuvõim.³⁾

Aruandes Senatile 1901.a. Ookeanidevaheline Kanali Komisjon deklareerib Monroe doktriini ilmse rikkumisena kanali

1) Ibidem lk.299.

2) Ibidem lk.279.

3) Moore VI op.cit. lk. 519.

omandamist mõne Aasia või Euroopa riigi poolt.¹⁾

Jaapani katsed, omandada erateel Magdalena-Bay's asuvaid saari, tõrjuti kõige teravamal kujul tagasi Ühendriikide poolt ja seda küsimust käsitlevas Senati resolutsioonis (02.aug.1912) ei kõnelda enam Euroopast ega Jaapanist, vaid tervest M i t - t e a m e e r i k a r i i k i d e m a a i l m a s t .²⁾ Doktriin pole ulatunud sellest kaugemale s.o. kunagi pole ta muu-

tunud teiste Ameerika riikide omavahelise suhtlemise keeluks.

Monroe doktriin on ühendriikide poliitilise põhilause.¹⁾ Ent see asjaolu ei lülita välja teatavat raskust tema ja rahvusvahelise õiguse vahel. Mitmesuguste teiste poliitiliste põhilausede nagu "Jõudude tasakaalu" (Balance of Powers) "Avatud Üksus", rahvasprintsipiide jne. ajalugu on näidanud, millist tähtsust omavad määratud poliitilised tegurid rahvusvaheliste olukordade tegelikul sünnitamisel kui ka rahvusvahelise õiguse edasarendamisel. Selles olukorras on raskete selgitada t e a m e e r i k a l i k u l t Monroe doktriini sisu, nasa vane võib teda täpselt määratleda rahvusvahelise õiguse arendajana. Doktriin kujutab endast ega teatavat vahendit, millega Ühendriigid suhtlevalt kaitsevad rahvusvahelise õiguse edasistamist.²⁾ Tegemist on ühe

1) Vt. eelpool lk. 39.

2) Kraus op.cit. lk.236.

1) Moore, Dipl. op.cit. 12.101 "The Monroe doctrine as a limitation upon the extension of European power and influence on the American continents, is now generally recognized as a principle of American policy."

2) Reddaway op.cit. 12.2 "Throughout its course, operative questions of national independence, of intervention, of the equality of states, of treaties, of the acquisition of territory, which are at once the most important and the most difficult problems of the international law of peace."

IV O S A

MONROE DOKTRIIN JA RAHVUSVAHELINE ÕIGUS

1. Üldiselt.

Juhendina teatavate välispoliitiliste küsimuste lahendamiseks on Monroe doktriin esmajoones Ühendriikide poliitiline põhilause.¹⁾ Ent see asjaolu ei lülita välja teatavat vahekorra tema ja rahvusvahelise õiguse vahel. Mitmesuguste teiste poliitiliste põhjuslausete nagu "Jõudude Tasakaalu" (Balance of Powers) "Avatud Ukse", rahvusprintsipiide jne. ajalugu on näidanud, millist tähtsust omavad säärased poliitilised tegurid rahvusvaheliste olukordade tegelikul sünnitamisel kui ka rahvusvahelise õiguse edasiarendamisel. Selles ulatuses osutub raskeks selgitada teaduslikult Monroe doktriini sisu, sama vähe võib teda täpselt piiritleda rahvusvahelise õiguse arendajana. Doktriin kujutab endast aga tähtsat vahendit, millega Ühendriigid omaltpoolt kaasaaidanud rahvusvahelise õiguse edendamisel.²⁾ Nagu tähendatud eelpool, võib poliitiline põhilause olla samal ajal ka rahvusvaheline õigusnorm või vähemalt sellist omada enda alusena. Seetõttu peame küsima kas ja kuipalju on seotud Monroe doktriini analüü-

1) Moore, Dipl. op.cit., lk.164 "The Monroe doctrine as a limitation upon the extension of European power and influence on the American continents, is now generally recognized as a principle of American policy."

2) Reddaway op.cit. lk.2 "Throughout its course, more or less questions of national independence, of intervention, of the equality of states, of treaties, of the acquisition of territory which are at once the most important and the most difficult problems of the International Law of Peace."

simisel saadud teiste riikide vahelesegamise keeld Ameerika kontinendil, rahvusvahelise õigusnormiga? Vastust võimaldab viis, kuidas Ühendriigid on kujutanud ja tegelikult rakendanud Monroe doktriini.

Mitteameerika riikide poliitilise mõjuvõimu väljalülitamine Ameerika mandrilt pole iseendast olukord, milline sisaldaks rahvusvahelise õiguse seisukohast õigusvastasust. Vajalikuks eelduseks on vaid, et selle sihi taotlemisel kasutatavate vahendite ja teede kaudu ei r i k u t a k s mõnd juba rahvusvahelise õiguse poolt püstitatud õigusnormi. Kui Ühendriigid oleks piirdunud Monroe doktriini eeskirjade täitmise nõudmist korraldama rahvusvaheliste lepete, või teiste diplomaatlikuks läbikäimiseks ette nähtud vahendite kaudu, ei alluks sarnane teguviis ka rahvusvahelise õiguse kriitikale. Ent eelpool jõudsime järeldusele, et Monroe doktriin on, temaga mitteamerika riikide vastu.¹⁾ Vägivalla kasustamine on rahvusvahelise õiguse poolt ette nähtud võõra suveräänsuse rikkumisena, seega põhimõtteliselt keelatud ja talutav vaid erandina.²⁾ Selleks, et jõuda selgusele, kas Monroe doktriinis esinevat keeldu võib õigustada rahvusvahelise õiguse poolt lubatud erandjuhtumina, käsitleme doktriini kahest küljest: vaatleme kõigepealt kas doktriin on üldse rahvusvaheline õigusnorm; ja teiseks, kas annab rahvusvaheline õigus Ühendriikidele subjektiivset õigust nõuda sunniviisilist allumist doktriini eeskirjadele.

1) Vt. eelpool lk. 56

2) Liszt, Franz v. Das Völkerrecht, Berlin 1911. lk. 63;
Oppenheim L. International Law, London 1912, vol. I lk. 188.
Rahvusvahelise õiguse literatuuris lubatakse seda vaid interventsioonide puhul.

2. Monroe doktriin kui rahvusvaheline õigusnorm.

a) kui rahvusvahelise õiguse üldnorm.

Küsimusele, kas Monroe doktriin sisuliselt üldse on universaalne rahvusvaheline õigusnorm, vastatakse eitavalt.¹⁾

Rahvusvahelise õigusnormi loomusvastasuse poolt kõneleb kõigepealt doktriini kindlusetus, muutuvus ja tõlgendamise avarus.²⁾ Ka puudub Ühendriikides tahe näha Monroe doktriini rahvusvahelise õigusnormina, millist vaadet tihti kohtame Ameerika literatuuris.³⁾

Monroe doktriini muutumine rahvusvahelise õiguse normiks vajab kõigepealt selleks tunnustamist, arvesse tulevate rahvusvahelist riikideperet moodustavatelt liikmetelt. Vaid sellise tunnustuse kaudu muutuks doktriin ühekülgselt subjektiivsest nõudmisest erandõigusele, rahvusvahelise õiguse üldnormiks. Objektivse rahvusvahelise õigusnormide kehtimiseks on põhjanevaim nõudmine rahvastepere avaldatud t a h t e ü h t l u s, aga eriti siis, kui selle pere üks liikmeid nõuab endale eriõigust, sest rahvusvahelise õiguse järele ühel tasemele seisvate suveräänsete riikide üheõiguslikust loomusest järelduv otseselt ühisuse ühe liikme erikäitumisele järgnev teiste liikmete nõusolek.⁴⁾

Mis puutub Monroe doktriini, siis vaid rahvusvahelise riikidepere volitus kasustada vägivalda, doktriini eeskirja-

1) Beaumarchais, op.cit.lk.46; Liszt, op.cit.lk.65 Oppenheim, op.cit.lk.196; Reddaway op.cit.,lk.113

2) Kraus op.cit.lk.357

3) Root, Elihu. Plitique exterieur des Etats Unis. Paris 1924 lk.234 "Personne n'a jamais pretendu que Monroe proclamait une regle de droit international ou que la doctrine qu'il proclamait passe dans le droit international." Fish op.cit. lk.218 "Those policies (M. d-st on jutt)... Although not incorporated in law, either national, they have stood" jne.

de mittetäitmisel, oleks tekitanud rahvusvahelise õigusnormi efekti. Säärane volituste üleandmine pde kunagi leidnud aset. Doktriini tunnustamine poliitilise põhjuslausena on ilma iga-suguse konstitutiivse mõjuta ja mitteküllaldane doktriini rahvusvahelise normi õigusloomulisuse äratähendamiseks

b) kui rahvusvahelise õiguse erandnorm.

Monroe doktriini tunnustamist rahvusvahelise õiguse erandnormina püütakse näha selles, et Haagi rahvuskonverentsidel 1899.a. ja 1907.a. Ühendriikide nn. "Monroe-reservatsioonide" kohta ei järgnenud teiste, osavõtivate riikide protest. Ent see vaikiv tunnustus ilmnes vaid teiste riikide hoidumisest vastuhäaletamast, kuna Ühendriigid vastavate reservatsioonide vastuvõtmist seadsid rahukonverentsi kaasallakirjutamise tingimuseks. Ei ole põhjust omistada säärase "vaikimine tähendab nõusolekut" printsiibile kaheksugust efekti.¹⁾ Samuti nagu Monroe doktriin pole tunnustatud üldise tahteavalduse kaudu rahvusvaheliseks õigusnormiks, ei ole tehtud seda ka üksikaktiga mõne üksiku riigi poolt.

Mis puutub Rahvasteliidu pakt. art.21²⁾, milline ei loe Monroe doktriini vastukäivaks Rahvateliidu põhimäärustele, siis selle ebatäpse määranguga - sest küdas saab olla Monroe doktriin näiteks, kui ta kunagi pole olnud rahvusvahelise kokkuleppe esemeks - tehakse vaid kindlaks, et Ühendriigid pole

4) Bonfils lk.22 "La reconnaissance internationale est la condition sine qua non l'element essentiel du caractere positif des regles du droit international."

Liszt, op.cit., lk.11 "Das Völkerrecht beruht auf der übereinstimmenden Rechtsüberzeugung der Kulturstaaten, soweit sich diese zur Erklärung des Rechtswillens verdichtet hat." Oppenheim I op.cit. lk.15. jne.

1) Higgins, Pearce A. The Peace Conference and other International Conferences concerning the Laws and Usages of War. Cambridge.1909, lk.173."It is however difficult to see why the declaration of the United States delegates should be considered to have a bilateral effect and the principle that "silence gives consents" be invoked in so important

seotud Rahvasteliidu pakti Art. 10. kui võrd mainitud Art. Monroe doktriiniga kontraheerib *i n c o n c r e t o* 1). Doktriini ülekandmist rahvusvahelise õiguse valdkonda tähendab Art. 21. samavähe, kui juba 1899 ja 1907.a. reservatsioonid.

Kokkuvõttes võib öelda: ükski riik pole tunnustanud Monroe doktriini universaalseks rahvusvaheliseks õigusnormiks ega erandnormiks.²⁾

3. Monroe doktriin kui Ameerika rahvusvaheline õigus. Oleme jõudnud eelpool veendumusele, et Monroe doktriin pole universaalse rahvusvahelise õiguse üld- ega erandnorm. Doktriini õigustamiseks jääb veel vaid vaadata kas ta vähemalt põhjeneb rahvusvahelise õiguse poolt tunnustatud sihtjoonel, s.o. kas Monroe doktriini aluseks on mõni üldine rahvusvahelise õiguse printsiip?

Riikide õigus ette võtta kõike vajalikku oma olemasolu kaitseks ja säilitamiseks on üks loomulikumaid ja vaieldamatuid rahvusvahelise õiguse põhinõudeid. Seda tuntakse rahvusvahelise õiguse enesekaitse instituudina. Esmajoones annab see õigus igale rippumatule riigile volituse tagasi lükata neid sammusid, milliste rakendamine kuulub *v a h e t u l t* temale. Sellega on Ühendriikide õigusrežiim õigustatud valida ise vastuabinõude liike sammetele, millised sihitud otseselt Ühendriikide vastu. Monroe doktriinis esinev mitteameerika riikide interventsiooni keeld Ameerika kontinentidel kujutab endast

a matter."

2) Nothing in the Covenant shall be deemed to affect the validity of international understanding, like the Monroe doctrine, for securing the maintenance of peace.

1) Strupp, WbVR II op.cit. lk.66

2) Kraus op.cit. lk.360.

säärast enesekaitse vahendit.

Geopoliitilistel põhjustel loevad Ühendriigid mõlemaid Ameerikaid oma riigi julgeoleku puutumatuks ja lahutamatuks osisteks ja Monroe doktriinis esinev keeld hõlmab seepärast ka neid aktsioone, millised puudutavad Ühendriike kaudselt.

Kõike kokku võttes võib öelda: Monroe doktriin põhjeneb enesekaitse õigusel ja see õigus on tunnustatud rahvusvahelise õiguse poolt.¹⁾

Peale universaalse tunneb rahvusvahelise õiguse teooria ka eri- ehk partikulaarseid rahvusvahelist õigust s.o. rahvusvahelise õiguse eristamine teatavate kontinentide ja rassiliste rühmade järgi.²⁾ Lubatud on kahel või enam riikidel sõlmida omavaheliseks läbikäimiseks igasugu kokkuleppeid. Nii kõneldakse anglosaksi ja Euroopa mandri vooludest rahvusvahelises õiguses, regionaalsetest koondistest jne. Siia kuulub ka nn. Ameerika rahvusvaheline õigus³⁾. Ehkki ei tohi järeldada, et Ameerika riikide poolt püstitatud postulaadid - kui võrdnad Ameerikat ennast puudutavad - ka Euroopa suhtes oleksid kohustuslikud, on ta siiski normide kogu, milline kehtib teatavas rahvusvahelise õiguse piirkonnas.⁴⁾

1) Sellest lähtekohast tuleb ka vaadelda Monroe doktriini.

1) Root, op.cit. lk.235 "La doctrine n'est pas une doctrine de droit international mais elle repose sur le droit d'auto-protection et ce droit est reconnu par le droit international."

2) Piip, A. Rahvusvaheline õigus. Tartu 1936.a. lk.21.

3.) Alvarez, A. Le droit international Americain, Paris 1910
lk.58

4) Verdross, WbVR III op.cit. lk. 182

Monroe doktriin on Ühendriikide poliitiline põhjuslau-
se, milline vahetult korraldab Ameerika riikide vastastikust
läbikäimist; keelab omandamast Euroopa riikide poolt mingisu-
gust territooriumi selles piirkonnas; Panama kanali kaitse-
misk loeb Kariibi mere piirkonna oma õigusmõistmisele allu-
vaks; kaitseb Mehhikos ja Kesk-Ameerikas asuvaid Ühendrii-
kide majanduslikke ja kaubanduslikke huvisid ja korraldab
ning etendab Pan-Ameerikanismi.¹⁾

1) Beard, op.cit. lk.239.

L I S A .

PRESIDENT MONROE LÁKITUS.

7. At the proposal of Russian Imperial Government, made through the minister of the Emperor residing here, a full power and instructions have been transmitted to the minister of the United States at St. Peterburg, to arrange, by amicable negotiation, the respective rights and interests of the two nations on the northwest coast of this continent. A similar proposal has been made by his Imperial Majesty to the government of Great Britain, which has been likewise accepted too. The government of the United States has been desirous this friendly proceeding, or manifesting the great value which they have invariably attached to the friendship of the Emperor and their solicitude to cultivate the best understanding with his government. In the discussions to which this interest has given rise and in the arrangements by which they may terminate the occasion has been judged proper for asserting as a principle in which rights and interests of the United States are involved that the American continents, by the free and independent condition which they have assumed and maintain, are henceforth not to be considered as subjects for future colonization by any European powers."

48. It was stated at the commencement of the last session that a great effort was then making in Spain and Portugal to improve the condition of the people of those countries and that it appeared to be conducted not with extraordinary moderation. It need differ from what was then anticipated. Of events in that quarter of the globe with which we have so

much intercourse, and from which we derive our origin, we have always been anxious and interested spectators, The citizens of the United States cherish sentiments the most friendly in favour of the liberty and happiness of their fellow-man on that side of the Atlantic. In the war of the European powers in matters relating to themselves we have never taken any part nor does it comport with our policy so to do. It is only when our rights are invaded or seriously menaced that we resent injuries or make preparation for our defense. With the movements in this hemisphere we are, of necessity, more immediately connected and by causes which must be obvious to all enlightened and impartial observers. The political system of the allied powers is essentially different in their respect from that of America. This difference proceeds from that which exists in their respective government. And to the defense of our own which has been achieved by the loss of so much blood and treasure and matured by the wisdom of their most enlightened citizens and under which we have enjoyed unexampled felicity this whole nation is devoted. We owe it, therefore, to candor, and to the amicable relations existing between the United States and these powers, to declare that we should consider any attempt on their part to extend their system to any position of this hemisphere as dangerous to our peace and safety. With the existing colonies or dependencies of any European power we have not interfered and shall not interfere. But with the governments who have declared their independence, and maintained it, and whose independence we have, on great consideration, and on just principles acknowledged, we could not view any interposition for the purpose of oppressing them, or controlling in any other manner their destiny by any European power, in any other light than as the mani-

festation of an unfriendly disposition toward the United States. In the war between these new Government and Spain we declared our neutrality at the time of their recognition, and to this we have adhered and shall continue to adhere, provided no change shall occur which, in the judgement of the competent authorities of this Government, shall make a corresponding change on the part of the United States indispensable to their security."

49. "The late events in Spain and Portugal show that Europe is still unsettled. Of this important fact no stronger proof can be added than that the allied powers should have thought it proper, on any principle satisfactory to themselves, to have interposed by force, in the internal concerns of Spain. To what extent such interposition may be carried on the same principle, is a question in which all independent powers whose Governments differ from their are interested even those most remote, and surely none more so than the United States. -Our policy in regard to Europe, which was adopted at an early stage of the wars which have so long agitated that quarter of the globe, nevertheless remains the same which is, not to interfere in the internal concerns of any of its powers; to consider the Government de facto as the legitimate Government for us; to cultivate friendly relations with it, and to preserve those relations by a frank, firm and manly policy meeting in all instances the just claims of every power, submitting to injuries from none. But regard to these continents circumstances are eminently and conspicuously different. It is impossible that the allied powers should extend their political system to any portion of either continent, without endangering our peace and happiness, nor can one believe that our southern brothers,

if left to themselves, would adopt it of their own accord. It is equally impossible therefore that we should behold such interposition in any form, with indifference. If we look to the comparative strength and resources of Spain and those new Governments and their distance from each other it must be obvious that she can never subdue them. It is still the true policy of the United States to leave the parties to themselves in the hope that other powers will pursue the same course."1)

Strupp K. ja Hatsek, J. Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie. III. abt. Berlin-Leipzig 1924 - 1929.

b) kirjandus:

Seard, Charles A. American Government and Policy. New-York 1930.

Beaumarchais, Maurice, Paul, Jean Delaine de; La Doctrine de Monroe, Paris 1898.

Fish, Carl, R. American Diplomacy. New-York 1923.

Kaushofer, Karl. Geopolitik des Pazifischen Ozeans. Berlin 1927. II. Auflage.

Higgins, Pearce A. The Peace Conferences and other International Conferences concerning the Laws and Usages of War. Cambridge 1899.

Rughes, Charles E. Foreign Relations. Dupont-Ross National Gazette v.1. 1924.

1) Moore VI op.cit. lk.401 jj. Vt. eespool lk.12 - 15.

Aras, Herbert, E. Die Monroe Doktrin, Berlin 1913.

Moore, John Bassett. American Diplomacy, its Spirits and Achievements. New-York 1908. Vt. Moore Dipl.

Hearing C. Freeman J. Dollar Diplomacy. New-York 1923.

Rodaway, W.F. The Monroe Doctrine. New-York 1908 II. edition.

K A S U S T A T U D A L L I K A D

a) Rahvusvahelise õiguse õppe- ja käsiraamatud:

Alvarez A. Le droit international americain. Paris 1910.

Liszt, Franz v. Das Völkerrecht. Berlin 1911.

Moore, John Basset. A Digest of International Law.

vol.III; V; VI; VII. Washington 1906.

Oppenheim L. International Law II vol. London 1912 II edition.

Piip, Ants. Rahvusvaheline õigus. Tartus 1936.a.

Strupp K. ja Hatšek, J. Wörterbuch des Völkerrechts und der
Diplomatie. III osas. Berlin-Leipzig
1924 - 1929.

b) kirjandus:

Beard, Charles A. American Government and Policy. New-York
1930.

Beaumarchais, Maurice, Paul, Jean Delaime de; La Doctrine
de Monroe, Paris 1898.

Fish, Carl, R. American Diplomacy. New-York 1923.

Haushofer, Karl. Geopolitik des Pazifischen Ozeans. Berlin
1927. 11. Auflage.

Higgins, Pearce A. The Peace Conferences and other Interna-
tional Conferences concerning the Laws
and Usages of War. Cambridge 1909.

Hughes, Charles, E. Foreign Relations. Republican National
Committee s.l. 1924.

Kraus, Herbert, E. Die Monroe Doktrin, Berlin 1913.

Moore, John Basset. American Diplomacy, its Spirits and
Ashievements. New-York 1905.cit.Moore Dipl.

Nearing C. Freeman J. Dollar Diplomacy. New-York 1926.

Reddaway, W.P. The Monroe Doctrine. New-York 1905
II edition.

Root, Elihu. Politique exterieur des Etats Unies et Droit
Internat. Paris 1927.

c) periodica:

Monatshefte für Auswärtige Politik Nr. 4 (April) Berlin 1938.

The New-York Times. 18.III 1938.